

UDK 397.8-053.6:27"19"  
Izvorni znanstveni rad  
Priljeno: 20. 4. 2011.  
Prihvaćeno za objavljivanje: 25. 7. 2011.

## ČASOPIS LUČ O DOKOLICI I DRUŠTVENOM ŽIVOTU KATOLIČKE MLADEŽI POČETKOM 20. STOLJEĆA

Tihana LUETIĆ, Zagreb

*Stranice lista katoličke mladeži Luč donose bogate podatke o dokolici i društvenom životu katoličke mladeži početkom 20. stoljeća. Časopis Luč redovito je pratio društveni život i aktivnosti domaće svjetovne i bogoslovne mladeži u Hrvatskoj, ali i u inozemnim sveučilišnim središtima, gdje su postojale akademske katoličke organizacije. Društveni život svjetovne katoličke mladeži odvijao se u okviru nekoliko organiziranih katoličkih društava kao i po ferijalnim katoličkim društvima, dok su bogoslovi svoje društvene aktivnosti vodili u »Zboru duhovne mladeži«. Promatra se niz aktivnosti mladih i njihovo organiziranje, ali prije svega njihovo usmjerenje na društveno-koristan rad među pukom (držanje tečajeva za opismenjivanje, pučkih predavanja, osnivanje knjižnica, borba protiv alkoholizma i sl.). Osim toga Luč donosi i niz zanimljivih podataka koji pomažu barem djelomično rekonstruirati provođenje slobodnog vremena katoličke mladeži u tom razdoblju.*

**KLJUČNE RIJEČI:** časopis Luč, katolička mladež, katolička društva, crkvena povijest, društveni život, povijest svakodnevlja, 20. stoljeće.

Iako je društveni život katoličke mladeži razmatran gotovo u svim naslovima koji tematiziraju Hrvatski katolički pokret, u ovom radu on će se nešto iscrpnije analizirati na temelju časopisa *Luč*, koji kao izvor donosi mnoštvo informacija o toj temi. Osim toga, rad će se baviti i dosad gotovo potpuno neistraženom temom, a to je pitanje dokolice, odnosno slobodnog vremena te skupine mladih na početku 20. stoljeća. O tome *Luč*, kao ključni organ hrvatske katoličke mladeži, donosi niz informacija, koje se na prvi pogled čine »uspутne« i banalne, ali zapravo pružaju mogućnost barem djelomične rekonstrukcije i tog vida njihove svakodnevnosti. Za bolji uvid u pojedina pitanja koristit će

se i neke druge vrste izvora,<sup>1</sup> kao i relevantna literatura.<sup>2</sup> Također valja spomenuti kako će se ovaj rad baviti ponajprije tekstovima koji su se odnosili na društveni život i način provođenja slobodnog vremena mladih okupljenih u katoličkim društvima, dok njihova politička i kulturno-umjetnička djelatnost neće biti tema ovog teksta.

\*\*\*

Na početku ukratko će biti predstavljen glavni izvor ovog rada, časopis *Luč*. Pod kriticom »Bog – narod – socijalna pravda« *Luč* je izlazila trideset i sedam godina »kao stožer đakčkog katoličkog organiziranja«.<sup>3</sup> Ubrzo nakon osnutka bečkoga katoličkog akademskog društva »Hrvatska«, jedan od njegovih pokretača Ivan Butković potaknuo je izdavanje glasila katoličke mladeži. No, u nedostatku suradnika, izlazi početkom 1905. u Beču najprije samo almanah *Nepredavana predavanja* u kojem je skupina oko »hrvatske«

<sup>1</sup> Riječ je o nekoliko dokumenata iz Arhiva Rektorata Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatskoga državnog arhiva, brošurama: *Fiat lux*. Riječ hrvatskomu đaku i narodu upravlja »Domagoj«, *hrv. kat. akad. društvo u Zagrebu*, Zagreb, 1909.; *Zora rudi ... riječ hrvatskomu djaštvu povodom brošure »Fiat lux!« upravlja »Domagoj«, hrv. katol. akadem. društvo u Zagrebu*, Zagreb, 1909.; *Klerikalci i istina. Odgovor na furtimaške klevete u »Fiat lux!«*, izdala Hrvatska napredna omladina, Zagreb, 1909., te o *Koledaru hrvatskoga katoličkoga narodnoga đastva*, sv. 1 i 2, Zagreb, 1909./1910., 1910./1911.

<sup>2</sup> Iz opširnog broja naslova koji se bave Hrvatskim katoličkim pokretom kao širom temom kojoj ovaj naslov pripada, ovdje navodimo samo izbor korišten u ovom radu. O časopisu *Luč*, katoličkim akademskim društvima i njihovu djelovanju vidi u: Mirjana GROSS, »Studentski pokret 1875–1914«, *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, knj. I, Zagreb, 1969., str. 451–479; Lav ZNIDARČIĆ, »Organizirano djelovanje katoličkih svetovnjaka na području Zagrebačke nadbiskupije (1852.–1994.)«, *Zagrebačka biskupija i Zagreb: zbornik u čast Franje Kuharića 1094–1994*, gl. ur. Antun Škvorčević, Zagreb, 1995., str. 376–381; Zlatko MATIJEVIĆ, »Hrvatski katolički pokret i politika (1903.–1929.)«, *Croatica christiana periodica*, god. XXV, br. 47, Zagreb, 2001., str. 181–205; Zlatko MATIJEVIĆ, »Politička orijentacija Hrvatskog katoličkog pokreta u posljednjim godinama postojanja Austro-Ugarske Monarhije i prvim danima stvaranja Kraljevstva SHS (1903.–1918.)«, *Društvena istraživanja*, god. 10, br. 1–2 (51–52), Zagreb, 2001., str. 141–163; Antun BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića na formaciji i organizaciji katoličkog laikata do 1912. godine«, *Hrvatski katolički pokret*, Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001., ur. Zlatko Matijević, Zagreb, 2002. (dalje: *Zbornik HKP*), str. 273–288; Jure KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret 1903.–1945.*, Zagreb, 2004., posebice str. 39–48, 62–79, 81–96; Vladimir LONČAREVIĆ, *Književnost i Hrvatski katolički pokret (1900.–1945.)*, Zagreb, 2005., str. 180–190; Vladimir LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove. Uz stotu obljetnicu Luči – 'Lista hrvatskog katoličkog đastva' (1905–2005)«, *Obnovljeni život*, god. 61, br. 1, Zagreb, 2006., str. 59–78; Josip SINJERI, »Biskup Antun Mahnić i Hrvatski katolički pokret«, *Riječki teološki časopis / Ephemerides theologicae fluminenses*, god. 15, br. 2 (30), Rijeka, 2007., str. 551–588. Od tematskih naslova vezanih uz društva i najistaknutije osobe pokreta izdajamo: Petar GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, Rijeka, 1995.; Jure KRIŠTO, »Petar Rogulja i razvoj Hrvatskoga katoličkog pokreta: uz 80. obljetnicu smrti«, *Croatica christiana periodica*, god. XXV, br. 47, Zagreb, 2001., str. 207–223; Zlatko MATIJEVIĆ, »'Narodno-obrambena sekcija' Hrvatskog katoličkog akademskog društva 'Domagoj' (1913./1914. godine)«, *Croatica christiana periodica*, god. XXVI, br. 50, Zagreb, 2002., str. 157–175; Ivan MARKEŠIĆ, »Počeci djelovanja Hrvatskog katoličkog akademskog društva 'Domagoj'«, *Zbornik HKP*, str. 309–320; Jure KRIŠTO, »'Naprednjačka' kritika katolištva«, *Zbornik HKP*, str. 289–298; Andrej RAHTEN, »Janez Ev. Krek i Hrvatski katolički pokret«, *Zbornik HKP*, str. 383–391; Atanazije J. MATANIĆ, »Ivan Butković i Hrvatski katolički pokret«, *Zbornik HKP*, str. 299–307; Anton BOZANIĆ, »Ivan Butković – jedan od najbližih suradnika biskupa Mahnića u organiziranju Hrvatskog katoličkog pokreta i formacije laikata«, *Riječki teološki časopis / Ephemerides theologicae fluminenses*, god. 13, br. 2 (26), Rijeka, 2005., str. 539–560.

<sup>3</sup> V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 66; o *Luči* opširnije vidi i: V. LONČAREVIĆ, *Književnost i Hrvatski katolički pokret*, str. 180–190.

iznijela svoje ideje. Kada se na novom časopisu angažirao kao urednik mladi student Ljubomir Maraković,<sup>4</sup> ideja se konkretizirala i već u listopadu 1905. izlazi prvi broj novog časopisa *Luč*.<sup>5</sup> Časopis je bio u vlasništvu društva »Hrvatska« i izlazio je u Beču sve do 1911./1912., kada uredništvo definitivno prelazi u Zagreb. Od ljeta 1909. uredništvo od Butkovića i Marakovića preuzima Ferdo Galović, od kada se časopis više usredotočuje na literarne teme. S prelaskom u Zagreb, oko lista se okupljaju nova imena redovitih suradnika poput R. Eckerta, P. Rogulje, M. Rebca, D. Sokola, I. Jelavića, H. Straucha-Grmovića, te je nakon kratkoga prijelaznog razdoblja *Luč* sasvim prešla u ruke »Domagoja« (1911./1912.).<sup>6</sup> Od tog je razdoblja *Luč* dobila novinski format, odnosno izlazila je svakih deset dana, pod uredništvom Huberta Straucha-Grmovića. No ta je promjena trajala samo godinu dana. Godine 1912./1913. uredništvo preuzima Petar Grgec, koji je već tada, prema kasnijim pisanjima, ušao u »generalštab hrvatskog katoličkog pokreta«.<sup>7</sup> Ukratko, za sve to vrijeme do početka rata *Luč* je oko sebe okupljala, kroz urednike i suradnike, ljude koji će postati najvažnija imena Hrvatskoga katoličkog pokreta.

Vežano uz strukturu časopisa, članci u *Luči* mogu se grupirati u tri skupine: prilozi socijalne tematike i opći članci o Hrvatskome katoličkom pokretu s uputama za mladež kako djelovati po tim smjernicama, literarni uradci te dio namijenjen dopisima mladih o njihovu djelovanju po različitim krajevima zemlje i inozemstva.<sup>8</sup>

Osnovna orijentacija svih tekstova u *Luči*, kao i pokreta u cjelini, jasno je iznesena u prvome programatskom članku »Što hoćemo« u njegovu prvom broju, kojemu je autor, iako nepotpisan, vjerojatno bio glavni urednik Ivan Butković.<sup>9</sup> Osnovni cilj mladih katolika bio je »čvrsta organizacija svega hrv. katol. đaštva«. Takva organizacija bila je predviđena za bogoslove, sveučilištarce, ali i za srednjoškolce. Samo ime *Luč* izabrano je jer, po njihovu mišljenju, »80 % naših đaka tumara u tminama nihilizma« te je svjetlo kršćanske *Luči* trebalo rasvijetliti njihove živote.<sup>10</sup> Osim organiziranja kongregacija po srednjim i visokim školama, poseban zahtjev bio je postavljen u organiziranju katoličke omladine u Zagrebu, gdje je u njegovu »mrtvilu« trebalo formirati društvo koje će biti »oštrac proti našem krvnom neprijatelju liberalizmu ili naprednjaštvu«. <sup>11</sup> Nadalje, *Luč* i društva mla-

<sup>4</sup> Ljubomir Maraković (1887.–1959.), književni kritičar, urednik, profesor. Jedan od prvih filmskih kritičara u Hrvatskoj. Radio je i kao srednjoškolski profesor u Banjoj Luci, Sarajevu i Zagrebu. Istaknuti pisac katoličke književnosti. Autor je brojnih studija, eseja i kritika. Uređivao je *Luč* i *Hrvatsku prosvjetu*. Sudionik Hrvatskoga katoličkog pokreta. Bio je član Hrvatskoga katoličkog seniorata i član Hrvatske pučke stranke (Zlatko MATIJEVIĆ, »Životopisi istaknutih pripadnika Hrvatskoga katoličkog pokreta (izbor)«, *Zbornik HKP*, str. 823–824). Važniju literaturu o njemu vidi u: Antonija BOGNER-ŠABAN, *Ljubomir Maraković/Josip Bonger, Rasprave i kritike*, Zagreb, 1997., str. 35–36.

<sup>5</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 41.

<sup>6</sup> *Isto*, str. 71–73; V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 74.

<sup>7</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 73; V. LONČAREVIĆ, *Književnost i Hrvatski katolički pokret*, str. 185–186; V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 74.

<sup>8</sup> V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 68.

<sup>9</sup> O Ivanu Butkoviću i njegovoj ulozi u Hrvatskome katoličkom pokretu vidi opširnije u: A. MATANIĆ, »Ivan Butković i Hrvatski katolički pokret«, str. 299–307; A. BOZANIĆ, »Ivan Butković – jedan od najbližih suradnika biskupa Mahnića«, str. 539–560.

<sup>10</sup> *Luč*, god. I, Krk, 1905./1906., str. 1–3. Ovdje napominjemo da u ovim navodima stavljamo mjesto tiskanja časopisa, a ne mjesto uređivanja (uređivačko mjesto selilo se iz Beča u Zagreb, a tiskanje iz Krka u Zagreb).

<sup>11</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 2–3.

deži trebali su pomoći u vježbanju mladih katolika na polju publicistike i naučiti ih kako osvojiti hrvatsko javno mnijenje.<sup>12</sup>

Osim toga temeljnog cilja, na ovom ćemo mjestu nešto ukratko reći o glavnim sastavnicama cijelog pokreta mladih katolika, kao sastavnog dijela Hrvatskoga katoličkog pokreta. Pokret se zasnivao na vjerskoj, narodnoj i demokratskoj sastavnici, kako ih je razlučio J. Krišto. U vjerskom smislu, mladi te skupine nastupali su radikalno: život po katoličkim načelima na svim područjima života i djelovanja. U nacionalnom smislu, zastupali su pravo hrvatskog naroda na slobodu i samoodređenje te ujedinjenje hrvatskih krajeva, ali, za razliku od ostalih političkih skupina, po katoličkim postulatima, bez »nasilna i prevratničkoga mijenjanja društveno-političke stvarnosti«. S pravašima ih je povezivalo mišljenje da su Hrvati jedini politički narod na hrvatskom prostoru. Demokratska sastavnica ovog pokreta podrazumijevala je prije svega kršćansku demokraciju; demokracija koja bi isključivala kršćansku vjeru, za njih nije bila demokracija.<sup>13</sup> U društvenom pitanju, katolička mladež zalagala se za kršćanski socijalizam, ističući često kao primjer »braću Slovence«, kod kojih su zaživjeli neki principi toga društvenog modela i stalno potičući konkretan socijalni rad mladih. U tom smislu, osobito je snažan bio utjecaj Slovenca Janeza Ev. Kreka na mlade Hrvatskoga katoličkog pokreta, preko socijalnih tečajeva.<sup>14</sup> U nizu članaka socijalne tematike pozivaju se mladi da budu »straža socijalnog mira« te se naglašava kako je najbolji rad za narod upravo socijalni rad (karitativna djelatnost poput one u društvima sv. Vinka Paulskog, analfabetski tečajevi, borba protiv alkoholizma itd.).<sup>15</sup> Ipak, prije analize članaka *Luči* koji se bave društvenim životom i dokolicom katoličke mladeži, zanimljivo je promotriti sliku, odnosno stav časopisa o tadašnjim generacijama mladih, srednjoškolaca i studenata, u vrijeme pred Prvi svjetski rat, vremenu kada je politika imala veliku ulogu u njihovoj svakodnevnici i društvenom životu i kada je većina njih bila obilježena pripadnošću nekoj političkoj struji, bilo na sveučilištu, bilo po srednjim školama i gimnazijama. U tom su razdoblju najaktivnije grupe mladih činili već spomenuti naprednjaci, liberalno orijentirana omladina, zatim pravaši ili *mladohrvati* (prema

<sup>12</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 43. Ova posljednja zadaća, osvajanje domaćega javnog mnijenja, uspjela je tek u manjoj mjeri, ocjenjuje V. Lončarević. Iako je list bio utjecajan među katoličkim đacima i imao solidnu nakladu (godine 1907. tiskan je u 1500 do 1650 primjeraka i imao je 400 pretplatnika, dok je 1912. godine izdano 2200 primjeraka te je imao 2000 pretplatnika), nailazio je na određeno nerazumijevanje i u katoličkim krugovima a jaku konkurenciju kod mlade čitalačke publike imao je u pravaškoj *Mladog Hrvatskoj* i naprednjačkom *Hrvatskom djaku* (V. LONČAREVIĆ, *Književnost i Hrvatski katolički pokret*, str. 182; V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 68).

<sup>13</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 44–46.

<sup>14</sup> Dr. Janez Ev. Krek (1865.–1917.) bio je katolički svećenik, zastupnik u kranjskome Zemaljskom saboru i poslanik u Carevinskom vijeću u Beču. Radio je na organiziranju kršćanskih socijalista u Sloveniji, pokrenuo je akciju osnivanja radničkih kršćansko-socijalnih udruženja, a na katolike u Hrvatskoj ponajviše je utjecao preko svojih socijalnih tečajeva, od kojih je nekoliko održao u Zagrebu, ali su i njegove slovenske tečajeve pohađali pripadnici katoličke mladeži iz Hrvatske. Njegov dominantni utjecaj vidio se osobito za vrijeme Hrvatsko-slovenskoga svedačkog katoličkog sastanka u kolovozu 1907. u Zagrebu, na kojem je zajedno s Eugenom Lampaom držao predavanja o kršćanskom socijalizmu. Njegovi politički protivnici često su mu predbacivali vezu s marksizmom i optuživali ga da je »crveni socijalist u crnoj odori«, ali Krek je to odlučno odbacivao, napadajući socijaldemokrate zbog njihova ateizma i zalaganja za klasnu borbu (J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 50–51; A. RAHTEN, »Janez Ev. Krek i Hrvatski katolički pokret«, str. 384).

<sup>15</sup> Jedan je od takvih članaka i onaj o socijalnom gibanju studenta prava Rudolfa ECKERTA, *Koledar hrvatskoga katoličkoga narodnoga daštva*, za školsku godinu 1910./1911., Zagreb, 1910., str. 98–107.

pravaškom časopisu *Mlada Hrvatska*) i katolička omladina okupljena oko *Luči* i »Doma-goja« u Zagrebu i »Hrvatske« u Beču. Iako su se svi redovito proklamirali kao isključivo kulturne grupe, njihovo koketiranje s politikom bilo je jasno istaknuto u njihovim dnevnim agitacijama, člancima po onodobnim publikacijama ili, pak, konkretnim političkim istupima. Stavovi *Luči* o onodobnim generacijama mladih obilježeni su upravo ovom podjelom, odnosno kritikom liberalne skupine i cjelokupnoga njezina idejnog sustava. Ali prije svega, temeljna kritika mladih na stranicama *Luči* išla je za time da je čitava generacija ogrezla u »politikanstvu«, bez obzira na usmjerenje. Takvo mišljenje, odnosno oštra osuda mladeži, pa i katoličke, kojoj je politika postala idol, izneseno je u nepotpisanom članku »Odveć politike« u drugom godištu *Luči*, čiji je autor vjerojatno jedan od onodobnih urednika časopisa Ljubomir Maraković<sup>16</sup> ili Ivan Butković, obojica tadašnji studenti filozofije u Beču. Na tome mjestu, spominjući ipak razlike u mogućnostima bavljenja politikom srednjoškolaca i »akademičara«, govori se o predanosti politici među mladima, koja, pak, ne donosi nikakva ploda, jer sva ta »galama« završi u konformizmu u godinama kada se rješavaju vlastita egzistencijalna pitanja: »No dnevna škola, pripreve i – strah pred kvakama ne dadu, da se u njihovim (gimnazijskim, op. a.) krugovima odveć politizira. Grčki, latinski, matematika, fizika i njemački stoje odveć u većini za politikom. (...) Na sveučilištu su prilike promijenjene: u školi se više ne pita, dnevnih priprava nema, straha je nestalo. – Mladež se baci na novine i politizira bez kraja i konca. Strasti se razvijaju do vrhunca i jedna jedina riječ posvadi prijatelje i sustanare, jer im polit. smjer nije posve isti. Da ta đaćka 'osvjedočenja' ne zaslužuju odveć pažnje, kaže nam dnevno iskustvo, jer dnevno vidimo, kako najveći vikači postaju ponizni kruhoborci. Mladež ipak u njima živi i pije na zdravlje i napredak mukotrpnog naroda ... Politika je i u hrv. visokoškola: njoj služi nauka, novac, blagostanje i sama vjera. Politika je idol, kojemu treba da služi i robuje sve razumno i nerazumno. (...) Jasno je, da se ova apsurdna načela ne mogu dugo održati, pa dolazi rasulo: odveć politike, nikakva politika. Žalosni su ovo znaci za našu budućnost, a još su i žalosniji, kad promislimo, da političkomu idolu služi i sama katol. hrv. mladež.«<sup>17</sup> Kako je velika većina mladih tog doba prihvatila naprednjaštvo kao svoj politički uzor, što iz pomodnosti, što iz uvjerenja, a koje je stajalo sasvim u suprotnosti s temeljnim katoličkim načelima, koje je promicala *Luč*, tako se i u ovom tekstu, osim na prevelik utjecaj politike među mladima, sva kritika usmjerila upravo na ovu struju, odnosno na liberalizam: »... da samo još nešto spomenemo o đaćkoj politici. Đaci su obično onakvi, kakav politički list čitaju. Oni već i to smatraju pogriješkom, ako nekoji samo i zaviri u drugi list, koji se ne slaže s njihovim. U mladeži je vruća krv, poletna je, htjela bi

<sup>16</sup> O nemiješanju u politiku i kršćanskom idealizmu jednog od najaktivnijih sudionika Hrvatskoga katoličkog pokreta Ljubomira Marakovića vidi i u: J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 65; o (ne)vezanosti za politiku vidi i u: Z. MATIJEVIĆ, »Hrvatski katolički pokret i politika (1903.–1929.)«, str. 182–183.

<sup>17</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 36–37. Riječ je ovdje o skupini mladih koji su u sklopu katoličkih društava, ponajprije »Hrvatske« i »Domagoja«, prošli »kompleksnu formaciju i restauraciju«, a koji su poslije, kao završeni studenti, vodili Hrvatski katolički pokret u sklopu Hrvatskoga katoličkog seniorata, osnovanog 1913., te bili organizatori i aktivni sudionici njegovih vjerskih, kulturnih, ali i društveno-političkih aktivnosti (V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 69–70. Vidi i: A. BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 283). Očito je da se politička elita katoličkog kruga formirala upravo iz te skupine mladih, iako su oni za svojih studentskih dana smatrali potrebnijim aktivnosti na drugim poljima, prije svega na onome socijalnom, negoli bavljenje politikom.

da usreći narod, i to odmah, preko noći. O načinu, kako da se to postigne, ne razmišlja se mnogo, samo treba raditi, raditi... I kako je rušenje ugodnije od građenja, grđenje lakše od razumnog dokazivanja, sasma je naravno, da se mlađi rađe hvataju onih novina, koje prija-ju njihovim naglim, često nesređenim mislima i strastvenosti. Ovaj psihološki proces nam kaže unaprijed, da naprednjaštvo živi od strasti i nesređenih misli, te da je njegovo najšire polje u mladenačkim krugovima. Oni svi traže 'slobodu' slobodu misli, govora i čina, da mogu činiti sve, što im se mili, što im godi... Pojam te 'slobode' tako im zahvati sve mišljenje i htijenje, da naprosto više ne vide, što bi bilo od naroda, kad bi se u istinu počeo držati njihove 'slobode'.<sup>18</sup> Pojam slobode, po mišljenju *Luči*, kod naprednjaka uglavnom krivo shvaćen, vodio je mladež u moralnu propast. Dekadencija za studentskih dana, život bez ikakvih društvenih i moralnih granica, nisu mogli rezultirati ljudima u čijim bi rukama bila politička budućnost zemlje. Taj stav iznosi se u jednom od brojnih članaka posvećenih kritici naprednjaštva, u prvom godištu *Luči*, u tekstu »Uskrs«: »Današnja vinu i bludu odana generacija, koja grdi i nogama gazi vjeru, moral i hrvatska prava, ona nam obećaje bolju budućnost! Jošte ne nađosmo u povijesti nigda nijednoga naroda, kojega nije sloboda strasti, kakvu traže naši 'realisti', u brzo izbrisala s njegove visine i dovela k – propasti. I za to mi takvim prorocima sreće i napretka kao Hrvati i ljubitelji hrv. naroda ne možemo vjerovati.«<sup>19</sup> O porocima onodobne mladeži općenito pisala je *Luč* na više mjesta, ne precizirajući o kojoj je skupini riječ, pa možemo pretpostaviti da je takva bila generalna slika mladeži. Tako se u članku »Čime se bave hrv. đaci u Beču?« iznosi jedna prilično raskalšana slika hrvatskih studenata na studiju u Beču: »...rado piju, igraju, polaze kavane, a i kojekakve lokale, da 'iskuse', kako se stiču i liječe razne bolesti; rado se popravdaju, kadgod biva i koja krvava glava...«<sup>20</sup> Slično se iščitava i iz dijela romana objavljivanog u *Luči* »Kroz trnje ovog svijeta«, iz poglavlja »U Beču«, gdje se ilustrira provođenje slobodnog vremena jednog studenta prava: »Tako smo sinoć – ili bolje govoreći – danas u jedan sat poslije pô noći – umovali u našoj slavenskoj kavani pri crnoj kavi i raznim spiritusima. Sad se baš ne sjećam, uz koju sam stranku pristao... nu sad vidim, ja moram vidjeti i priznati, da tako nemože naprijed... Factum je, da nemam ni prebijene pare više; factum je da mi je pamet smetena; factum je, da sam... bolestan i tjelesno i duševno. Kuku meni, da bi me sada vidjela majka...«<sup>21</sup> Vezano uz stil života mladeži, poglavito naprednjaka, *Luč* je oštro kritizirala i upravu »Hrvatskoga akademskoga potpornog društva u Zagrebu«, najvećega humanitarnoga akademskoga društva u tom razdoblju, a koje je u većem dijelu svojeg postojanja bilo u rukama naprednjačke skupine.<sup>22</sup> Kako je društvo dijelilo različite potpore, a između ostalog i potporu za lijekove i bolničko liječenje, kritika *Luči* često je isticala kako se za spolno oboljele izdvaja najviše potpora, i time zapravo podupire bludan način života i financira takav »šport« koji nije dostojan mladog čovjeka. Navodi se podatak kako je od 100 oboljelih njih 98 bilo zaraženo veneričnim bolestima i da su svi oni

<sup>18</sup> *Isto*, str. 35–36.

<sup>19</sup> *Luč*, god. I, Krk, 1905./1906., str. 82.

<sup>20</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 430.

<sup>21</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 194.

<sup>22</sup> O upravama u HAPD-u vidi u radu: »Hrvatsko akademsko potporno društvo (1894.–1914.)«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 29, (u tisku).

dobili potpore od HAPD-a.<sup>23</sup> Optužbe su od katoličke mladeži išle do te mjere da su ga nazivali »društvom za podupiranje prostitucije«. <sup>24</sup> U *Luči* se spominje i vijest o izbacivanju »Domagojca« studenta prava Jelavića iz HAPD-a jer je na njegovoj skupštini uvrijedio kolege i društvo izjavivši da to društvo »potpomagajući venerično oboljele potpomaže indirekte prostituciju«. »Jedna žrtva je na ulici, bez kruha!«, zaključuje *Luč*.<sup>25</sup>

Osim zbog stila života, naprednjake napadaju zbog otvorenog »bezboštva«, ističući kako su se »samozvano okitili zvonkim epitetom 'naprednosti'«, napadaju njihove uzore – »najvećeg lopova moderne znanosti« »smušenog« Haeckela i »morala ludoga« Nietschea, Masaryka i njegove praške »tvornice« naprednjaka itd.<sup>26</sup> Sustavom kršćanskih načela, mladi okupljeni oko *Luči* postali su zapravo središte borbe protiv naprednjaštva. Te su se dvije grupacije po svojim temeljnim idejnim postulatima u svjetonazorskom smislu potpuno razlikovale. Glavna oštrica kritike katoličkog kruga bila je upućena antiklerikalnim idejama naprednjaka, njihovom zalaganju za odvajanje Crkve od države, stavljanju naglaska na moderne prirodne znanosti, posebno na teoriju evolucije.<sup>27</sup> Napadi na *naprednjake* bili su isprovocirani i zahtjevom liberalne omladine za nepriznavanjem Teološkog fakulteta kao sastavnice Zagrebačkog sveučilišta. Jedna od manifestacija toga naprednjačkog zahtjeva bio je proglas na listopadu 1906. gdje ta skupina studenata izjavljuje kako odbija prisustvovati instalaciji novog rektora A. Bauera, profesora Teološkog fakulteta.<sup>28</sup> U svojem proglasu naprednjačka je omladina izjavila da oni ne vide Teološki fakultet u Zagrebu, već znaju »samo za crnu školu, gdje su u samostanskim zidinama zakopani mladi ljudi, koji

<sup>23</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 431. Još o napadima na HAPD u vezi s liječenjem spolno oboljelih vidi i u: *Luč*, god. V, Zagreb, 1909./1910., str. 262–263.

<sup>24</sup> *Luč*, god. V, Zagreb, 1909./1910., str. 301.

<sup>25</sup> *Isto*. Osim u *Luči*, obranu svojih i kritiku suprotnih stavova »domagojevci« su iznijeli i u brošuri *Fiat lux! te u Koledaru* koji je izdao »Domagoj« u dva sveska 1909./1910. i 1910./1911. godine. Potrebu izlaska brošure *Fiat lux!* »Domagoj« je objasnio u drugoj brošuri: *Zora rudi ... riječ hrvatskomu djaštvu povodom brošure »Fiat lux!« upravlja »Domagoj«, hrv. katol. akadem. društvo u Zagrebu*, Zagreb, 1909. Razlozi izdavanja te brošure nisu samo u grubim napadima naprednjaka, u kojima se njihove članove častilo epitetima poput: »plaćenici popovski«, »kuga klerikalna«, »guba na kulturnom razvitku hrvatskog naroda« (str. 4), već i u želji da se javnosti pojasni ponašanje naprednjaka prilikom emigracije u Pragu, njihovo dekadentno trošenje državnih novaca na raznorazne poroke, zatim način koji su naprednjaci koristili za »zavadjanje« srednjoškolaraca u svoje redove (optuživali su ih kako vode mladiće po kavanama i javnim kućama) i dr. (str. 5–7). Ta je rasprava dobila svoj nastavak u naprednjačkoj brošuri *Klerikalci i istina. Odgovor na furtimaške klevete u »Fiat lux!«*, izdala Hrvatska napredna omladina, Zagreb, 1909. Tu se, osim obrane od napada iz »Domagojeve« brošure, naprednjaci obrušavaju na čitav moral Crkve općenito. Na tobožnji »nemoralni život« studenata u Pragu odgovaraju kako je među hrvatskim studentima u Pragu bilo predstavnika svih struja, te kako ne mogu svaliti »sve čine pojedinaca na ledja naprednjacima«. Osim toga, uzvraćaju istom mjerom, navodeći niz grubih primjera amoralnog života katoličkih studenata i pripadnika nekih crkvenih redova (str. 7).

<sup>26</sup> *Fiat lux*, str. 5, 6, 8; *Koledar hrvatskoga katoličkoga narodnoga djaštva*, za školsku godinu 1910./1911., Zagreb, 1910., str. 78.

<sup>27</sup> M. GROSS, »Studentski pokret 1875–1914«, str. 462; opširnije vidi u: J. KRIŠTO, »'Naprednjačka' kritika katolištva«, str. 289–298.

<sup>28</sup> Te je godine po turnusu red za imenovanje rektora imao Teološki fakultet. Prilikom imenovanja A. Bauera rektorom, naprednjačka je omladina izjavila kako će svojom odsutnošću od te ceremonije prosvjedovati »protiv inštalacije rektora profesora teologije« jer »da se teološki fakultet ne ima u opće smatrati sastavnim dijelom najvišeg učevnog zavoda zemlje, jer teologija nije nikakva savremena znanost«. Ipak su mnogi od njih došli na svečanu priredbu u Hrvatskom glazbenom zavodu i ondje bukom i zviždanjem popratili predavanje rektorskih znakova novom rektoru Baueru. Demonstracija se poslije nastavila i na ulici (Jaroslav ŠI-DAK, »Sveučilište do kraja Prvog svjetskog rata«, *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, knj. I., Zagreb, 1969., str. 108–109).

se tu spremaju za svijet i brani im se da svijet upoznadu«. *Luč* odgovara: »Moramo naime znati, da naprednjački svijet znači plesove, kavane, krčme, bordele i sl., pa je onda sasvim jasno da naprednjake strašno peče, što ih teolozi tamo ne slijede, jer sama njihova odsutnost dokazuje naprednjacima, da čovjek može biti akademik i bez naprednjačkog blata.«<sup>29</sup>

Pravašima su, pak, zamjerali njihov liberalizam, odnosno »liberalni hrvatski nacionalizam« i njihov otpor utjecaju klera u društvu, dok su u nacionalnom smislu i sami rabili njihov idejni koncept.<sup>30</sup> Osnovna kritika koja je »išla« *mladohrvate* jest stavljanje njihova »monopola na patriotizam«, zatim »besramni moral« koji propovijeda *Mlada Hrvatska* »ispunjena mržnjom na vjeru katoličku«.<sup>31</sup>

*Luč* poziva katoličku mladež na jedinstvo prije svega u borbi protiv liberalizma, kao glavnog neprijatelja: »Krov nam nad glavom gori, naši liberalci grde naše svetinje, čupaju iz narodnoga srca jedini uvjet blagostanja vjeru Kristovu, hoće da narod podivlja, kako su i oni podivljali... Mi se dijelimo po političkim strankama, kojima za sada od nas malo pomoći, i ne ćemo da si podamo ruke proti zajedničkom neprijatelju, koji nam o glavi radi! (...) Prenimo se, pa dajmo najprije Bogu Božje, a onda domovini njezino, t.j. sjedinimo se najprije kao pravi katolici, i radimo zajednički proti glavnom našem neprijatelju liberalizmu...«<sup>32</sup> Uzor, kakva bi katolička mladež trebala biti, odnosno kako je sebe definirala skupina Hrvatskoga katoličkoga narodnog đaštva, odgovarajući na jedan napad u tisku o vlastitoj politizaciji,<sup>33</sup> dan je u izjavi u *Luči*: »Grupa čisto kulturnoga karaktera, koja ima zadaću svoje članove odgojiti u kršćanskom i hrvatskom duhu, obrazovati i pripremiti za gospodarski i prosvjetni rad, da mogu jednom kao karakterni muževi pružiti svom hrvatskom narodu realnim radom potrebnu pomoć...«<sup>34</sup>

\*\*\*

Uz gore opisanu društvenu atmosferu kod mladih početkom 20. stoljeća, u kojoj je liberalizam uzimao sve više maha, valja ukratko spomenuti društveno-politički moment u kojem se društva katoličke mladeži pojavljuju.

Prije svega, pojavi jake struje katoličke mladeži prethodilo je jačanje katoličkog pokreta u zemlji.<sup>35</sup> U rujnu 1900. održan je u Zagrebu Prvi hrvatski katolički kongres,<sup>36</sup> čiji je uspjeh

<sup>29</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 61–62.

<sup>30</sup> M. GROSS, »Studentski pokret 1875–1914«, str. 462; J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 45.

<sup>31</sup> *Fiat lux*, str. 3, 19, 21. O sukobu s *mladohrvatima* vidi više u: J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 74–75.

<sup>32</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 36–37.

<sup>33</sup> Tu se radilo o situaciji kada su pristaše hrvatskoga katoličkog dnevnika *Hrvatstva* sklopile fuziju sa frankovcima i kada je *Hrvatstvo* predalo svoje pretplatnike *Hrvatskom pravu*. »Domagojci«, koji su inače podupirali *Hrvatstvo*, u toj situaciji nisu htjeli biti »ničiji privjesak«, kako piše P. Grgec, pa su stoga i uputili ovu izjavu po kojoj se ograđuju od bilo kakvih političkih naklonosti te se predstavljaju kao »grupa čisto kulturnog karaktera« (P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, str. 140–141).

<sup>34</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 109–110.

<sup>35</sup> O fenomenu političkog katolicizma u Hrvatskoj koji se pojavljuje koncem 19. st., vidi opširno u: Mario STRECHA, *Katoličko hrvatstvo: počeci političkog katolicizma u banskoj Hrvatskoj (1897.–1904.)*, Zagreb, 1997.

<sup>36</sup> O ovom kongresu opširno vidi u: Mario STRECHA, *Katoličko hrvatstvo: počeci političkog katolicizma u banskoj Hrvatskoj (1897.–1904.)*, Zagreb, 1997., str. 129–168; Mario STRECHA, »Mi smo Hrvati i ka-



zapravo bio »idejno-pokretački«, više nego »organizacijsko-programski«.<sup>37</sup> Na njemu je prihvaćeno više rezolucija, od kojih je posebno važna ona o ulozi laikata: u njoj se izražava želja da se u katoličkom duhu odgoji »svjetovna naobražena ruka – laikat«, koji bi u javnom životu zemlje, zajedno sa svećenstvom, sudjelovao u obrani vjere.<sup>38</sup> Na tim osnovicama, nakon sastanka biskup Mahnić uviđa da snage organiziranoga katoličkoga pokreta treba staviti u ruke laika, i to mladih, te poduzima četiri poteza, ključna za razvoj Hrvatskoga katoličkog pokreta. Najprije je 1903. pokrenut list *Hrvatska straža*. Potom je osnovano studentsko hrvatsko katoličko društvo u Beču »Hrvatska«, u čijem okrilju počinje izlaziti glasilo mladih katolika *Luč*. Na istim je osnovama, a nakon I. sastanka hrvatskoga katoličkog đastva na Trsatu 1906. godine, osnovano i katoličko akademsko društvo u Zagrebu »Domagoj«.<sup>39</sup> U samoj *Luči*, u svrhu širenja katoličkih ideja među mladima neprestano se isticala potreba »što užeg udruženja svih katol. đaka u svim gimnazijama i u njima analognim zavodima«.<sup>40</sup>

O prvom katoličkom akademskom društvu, Hrvatskom katoličkom akademskom društvu »Hrvatska« u Beču, *Luč* je redovito izvještavala, donoseći vijesti o njegovu radu, i to tematskim člancima njegovih članova, ali i društvenim izviješćima koja je objavljivala na svojim stranicama. *Luč* je u osnovi i plod toga društva, odnosno njegovih prvih najvažnijih aktivista Ivana Butkovića i Ljubomira Marakovića, ono ga je izdavalo pa je stoga razumljivo da se ključne informacije o radu i aktivnostima društva mogu naći na njezinim stranicama. Društvo je osnovano u svibnju 1903., u isto vrijeme kada je biskup Mahnić pokrenuo akciju za obranu katolicizma.<sup>41</sup> Dana 12. svibnja 1903. student filozofije u Beču Ivan Butković, s još četvoricom kolega, oformio je »Hrvatsku« u prostorijama sloven-

tolici...« *Prvi hrvatski katolički kongres 1900.*, Zagreb, 2008.; V. LONČAREVIĆ, *Književnost i Hrvatski katolički pokret*, str. 136–148; V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 61–64.

<sup>37</sup> V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 64.

<sup>38</sup> Z. MATIJEVIĆ, »Politička orijentacija«, str. 143.

<sup>39</sup> Objašnjenja tih četiriju Mahnićevih ključnih poteza analizira V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 64–70; o Mahnićevoj ulozi u početcima katoličkog organiziranja u Hrvatskoj vidi i u: J. SINJERI, »Biskup Antun Mahnić i Hrvatski katolički pokret«, str. 551–588.

<sup>40</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 1–2. Prije govora o pojedinim društvima, spomenut ćemo i to da je godine 1913. požeški kapelan Mirko Čunko izdao *Priručnik za vođe hrvatskih katoličkih društava*, koji je izdao zagrebački »Zbor duhovne mladeži«. Priručnik donosi upute o tome kako osnovati i voditi jedno omladinsko katoličko društvo te kako se u njemu djeluje (*Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 322–323). U priručniku se, doduše, ne spominje izriječno neko akademsko katoličko društvo. U njemu se govori o vrstama organizacija (omladinska društva, šegrtsko društvo, katoličko djetičko društvo) te se donose upute za postupak osnivanja, za agitaciju, savjeti o društvenim prostorijama, osnivačkoj skupštini, sastavljanju i potvrdi pravila, radu oko prikupljanja članstva, upute o društvenoj upravi, društvenom knjigovodstvu i blagajni, o društvenoj knjižnici, te naposljetku daju naputci kakav bi trebao biti život u domaćim katoličkim društvima: savjetuje se o radu na pučkoj prosvjeti, na polju »narodnosnom i socijalnom« te o zabavi i odmoru (Mirko ČUNKO, *Priručnik za vođe hrvatskih katoličkih društava*, Zagreb, 1913.).

<sup>41</sup> Ideja o osnutku hrvatskoga katoličkoga akademskog društva u Beču rodila se krajem 1902. u razgovoru biskupa Mahnića i tada mladog svećenika, mladomisnika, i istodobno studenta filozofije u Beču Ivana Butkovića. Mahnić je izrazio želju za akademskim društvom koje bi okupljalo Hrvate po uzoru na slovensko društvo »Danica«. Butković je na tu ideju privolio Lj. Marakovića, tada bečkog studenta filozofije i člana »Marijine kongregacije«, i još nekoliko kolega te su oni u prostorijama »Danice« u svibnju 1903. održali osnivačku skupštinu novog društva i dali mu ime »Hrvatska« (J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 40). Vidi i: A. BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 279–280; A. MATANIĆ, »Ivan Butković i Hrvatski katolički pokret«, str. 301; Z. MATIJEVIĆ, »Politička orijentacija«, str. 144; V. LONČAREVIĆ, *Književnost i Hrvatski katolički pokret*, str. 179–180.

skoga katoličkoga akademskog društva »Danica«.<sup>42</sup> Potvrdu od Namjesništva društvo je dobilo 20. svibnja iste godine.<sup>43</sup> Prigodom desete godišnjice »Hrvatske« u *Luči* je izašao zanimljiv članak studenta prava Vlade Šprajcera, koji rezimira njezinu djelatnost u tom razdoblju. Ponajprije odgovara na pitanje zašto je uopće nastala potreba za takvim društvom, koje će okupljati i organizirati katoličku mladež u vremenu kada je većina mladih odbacivala vjeru i prihvaćala liberalne ideje: »U nižim razredima mehanizam u izvršavanju vjerskih dužnosti, u višim nehaj, a na univerzi preziranje vjere. To je kratka karakteristika ondašnje naše omladine na srednjim i visokim školama. Onda bijaše naprednjaštvo na vrhuncu svoga cvata. Većina univerzitetskog đastva, a i dobar dio srednjoškolaca, bio je naprednjački, bio je antireligiozan, a ostali su bili indiferentni.«<sup>44</sup> Kao najagilnijeg člana u prvom razdoblju postojanja društva, do 1905./1906., autor članka ističe Ivana Butkovića. On u prosincu 1904. istupa u javnost književnim putem te objavljuje već spomenuti almanah *Nepredavana predavanja* početkom 1905. godine. Pomoć u radu društva Butkoviću je od 1905. pružila nova snaga – Ljubomir Maraković. Zajedno su već na prvoj skupštini društva 1905./1906. dali inicijativu i pokrenuli časopis namijenjen katoličkomu hrvatskom đastvu – *Luč*. Na sljedećoj skupštini Maraković, koji je bio izabran za urednika, javlja kako su odaziv za časopis i suradnja dobri. Te prve godine i uredništvo i uprava bili su u Beču te su njih dvojica zapravo obavljali sav posao oko *Luči*.<sup>45</sup> Nadalje, osim posla oko *Luči*, preuzeli su i organizaciju sastanka hrvatskoga katoličkoga narodnog đastva 1906. na Trsatu, odakle je izniknulo novo akademsko društvo »Domagoj« u Zagrebu. Što se tiče članstva, sljedeće je godine »Hrvatska« upisala veći broj članova, a te godine (1908.) dogodila se i velika studentska emigracije iz Zagreba<sup>46</sup> te su članovi »Hrvatske« »bratski prigrlili« »domagojce« i zajedno proslavili petu godišnjicu postojanja. Iste godine bilo je i pokušaja ujedinjenja svega slavenskog đastva na Bečkom sveučilištu u tzv. slavenski komitej, ali zbog Wahrmondove afere<sup>47</sup> »Hrvatska« i slovensko društvo »Danica« uskoro

<sup>42</sup> »Danica« je bila slovensko akademsko društvo osnovano 1893., nakon I. slovenskoga katoličkog sastanka u Ljubljani na kojem je primljena rezolucija o osnutku takvog društva utemeljenog na katoličkim temeljima (do tada su se slovenski studenti okupljali u društvu »Slovenija«, koja je pak bila »zapletena u liberalnim nitima«). U okviru »Danice«, u svibnju 1903. održalo je društvo »Hrvatska« svoju osnivačku skupštinu, a prve su ga pozdravile slovenska društva »Danica« i »Zarja« iz Graza (*Luč*, god. I, Krk, 1905./1906., str. 191, 193).

<sup>43</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 401.

<sup>44</sup> *Isto*, str. 400.

<sup>45</sup> *Isto*, str. 401.

<sup>46</sup> Veliki studentski štrajk na Sveučilištu u Zagrebu u ljetnom semestru akademske godine 1907./1908. doveo je do vala studentske emigracije. Uzrok tim događajima bila je instalacija bana Raucha, kojega su u Zagrebu početkom 1908. dočekale bučne studentske demonstracije, a izravan povod studentskom štrajku bilo je umirovljenje sveučilišnih profesora Đure Šurmina i Gavre Manojlovića (oboje su bili članovi Hrvatsko-srpske koalicije), čime je grubo povrijeđena sveučilišna autonomija, s obzirom da se radilo o političkom otpuštanju i umirovljenju. Studentski štrajk trajao je jedan semestar i bio je tipična politička manifestacija naprednjačkog duha, iako su u njemu sudjelovali gotovo svi studenti, neovisno o političkom opredjeljenju (o tim događajima opširnije vidi u: M. GROSS, »Studentski pokret«, str. 463–464; J. ŠIDAK, »Sveučilište«, str. 106).

<sup>47</sup> Iste godine kada se dogodila velika studentska emigracija iz Zagreba, u Austriji se mnogo pisalo o aferi profesora Ludwiga Wahrmonda, predavača crkvenog prava u Innsbrucku, koji je u svojim predavanjima i jednoj brošuri napadao Katoličku crkvu (papu Pija X.), a katolici na čelu s isusovcem Foncom branili su se u velikom broju članaka i skupština. Na Wahrmondovu stranu stali su mnogi austrijski liberali te praški profesor T. G. Masaryk, što je iskoristila bečka vlada i premjestila ga iz Innsbrucka na njemačko sveučilište u Pragu. Istodobno došlo je i do velikog štrajka studenata na austrijskim i češkim sveučilištima, koji su na taj način htjeli pružiti potporu prof. Wahrmondu, smatrajući kako mu je oduzeta akademska sloboda te da je

su ostavili *komitej* te je tako propao pokušaj ujedinjenja slavenskih studenata. Ipak, već je 1908./1909. osnovana »Slavenska liga katoličkih akademičara«, pri čijem je osnutku »Hrvatska« aktivno sudjelovala. Što se tiče područja organiziranja hrvatskoga katoličkog đastva, od te je godine velik dio tog posla preuzeo zagrebački »Domagoj«, koji je, po autorovu viđenju, bio »bliže domovini« pa mu je bilo lakše provoditi »ličnu agitaciju«. <sup>48</sup> Godine 1909./1910. odlaze Butković i Maraković te je tada za urednika *Luči* izabran Ferdo Galović, a druge godine I. Prstec. *Luč* prelazi u Zagreb. S tim u vezi, kako se navodi u članku, dogodili su se i neki manji konflikti s »Domagojem«. <sup>49</sup> Bilo je bojazni da *Luč* neće moći biti tako neovisan časopis kao u Beču, ali ti se strahovi nisu obistinili, kako piše autor. Broj članova naglo je rastao, »vrvjelo je kao u košnici«. Osnovana je socijalna sekcija radi teoretske izobrazbe članova. Kako su u međuvremenu osnovana pokrajinska društva »Pavlinović«, »Dobrića«, »Martić«, pokretačku snagu za njihov rad dali su također članovi »Hrvatske«, koji su paralelno radili i u njima. Ta su društva dalje osnivala omladinska društva i tako se širila mreža katoličkog đastva. Od važnijih aktivnosti autor ističe kako su u tom razdoblju članovi »Hrvatske« držali hrvatsku školu u Beču radi podučavanja jezika za djecu tamošnjih Hrvata. Ona je osnovana potporom *Hrvatske straže* i zalaganjem hrvatskog društva »Prosvjeta«. Osim toga, članovi »Hrvatske« radili su i u samom društvu »Prosvjeta«. Nadalje, zauzimanjem članova društva Pintara i Vidušića, a djelovanjem nadbiskupa Bauera, isposlovala se i hrvatska crkva u Beču. <sup>50</sup> Kao važno postignuće »Hrvatske« ističe se i *Naše Kolo*, edicija gdje su mlađi hrvatski književnici (koji su svoje prve uratke objavljivali u *Luči*) mogli izdavati svoje radove, od kojih je do tog vremena izdan jedan svezak. <sup>51</sup> Konkretnija aktivnost društva u jednoj akademskoj godini može se rekonstruirati iz njegova godišnjeg izvješća, koje je također objavljivala *Luč*. Kao primjer donosimo izvješće o radu za 1910./1911. Prije svega, što se tiče broja članova, u tom izvješću stoji kako se prošlogodišnji broj članova (samo 8!) utrostručio. Članove je, kako piše autor izvješća, bilo teško pokrenuti na rad, a po njegovu mišljenju razlog tome je taj što je većina starijih članova bila na četvrtoj godini, »gdje se valja svojim študijom baviti«, a novi su još bili neupućeni u rad. Ipak, društvo je funkcioniralo i u takvom stanju organiziralo je određene aktivnosti. Tako je, primjerice, 30. travnja društveno izaslanstvo s ostalim bečkim Hrvatima posjetilo grob Zrinskog i Frankopana. Društveni tamburaški zbor nekoliko je puta sudjelovao na zabavama slovenskoga katoličkoga prosvjetnog društva »Straža«, a društveni su članovi održali i nekoliko predavanja kod hrvatskoga radničkog društva »Prosvjeta«. Proslavljen je i 60. jubilej biskupa Mahničca. Prisustvovali su i proslavama kod osnutka poljskoga akademskoga katoličkog društva »Polonia« i češke »Lipe«. Sastanci su se redovito držali svakog petka. Te godine na koju se odnosi izvješće, osnovana je i socijalna sekcija koja je svakih 14 dana držala sastanak s predavanjima. Neki

Vlada popustila pod pritiskom crkvenih krugova i stranke Kršćanskih socijala (P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, str. 54; opširnije o toj aferi vidi u: Gary B. COHEN, *Education and Middle-Class Society in Imperial Austria 1848–1918*, Indiana: Purdue University Press, 1996., str. 111–112).

<sup>48</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 402.

<sup>49</sup> Jedan od konflikata dogodio se između »Hrvatske« i »Domagoja« zbog nadležnosti nad *Luči* i *Krijesom*, časopisom što ga je u međuvremenu pokrenuo »Domagoj«. Članovi »Hrvatske« i urednici *Luči* bunili su se jer su u *Krijesu* vidjeli svojevrstu konkurenciju (V. LONČAREVIĆ, »Svjetlo katoličke obnove«, str. 74).

<sup>50</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 403.

<sup>51</sup> *Isto*, str. 404.

članovi društva, koji su bili podrijetlom iz Bosne i Hercegovine, bavili su se društvom »Martić«, neki su sudjelovali u »Slavenskoj katoličkoj Ligi«, neki su surađivali sa »Savezom«, dok su neki bili aktivni u *Luči*.<sup>52</sup> Iduće godine, 1912., javlja se da se broj članova povećao na 46.<sup>53</sup> Društvenu, pak, svakodnevicu lijepo ilustrira citat iz članka pod nazivom »Čemu nam sve to? Ili potreba i način reorganizacije«, čiji je autor potpisan kao »Dr. Marko«. Ovdje ga navodimo jer govori o društvu »Hrvatska«, s time da možemo pretpostaviti kako su sličnu dnevnu rutinu imala i sva ostala akademska društva: »Odmah se s kolodvora zaputih k ognjištu, oko koga se kupe naši hrvatski Bečani, u našu 'Hrvatsku'. Stupim u društvo, ali – prazno! Članovi su na predavanjima ili zaokupljeni kojim drugim važnim poslovima, pa ne dopijevaju prije podne ni u društvu novine pročitati. Tek poslije podne iza objeda naći ćeš veliku većinu članova redovno svaki dan u društvu; a nedjeljom i svecem su obično svi na okupu. Tu se porazgovore, pregledaju novine i onda ide svaki za svojim poslom. Iza 2 sata poslije podne rijetko ćeš koga dobiti. U nedjelju čine obično zajedničke izlete. – Iza podne dođoh opet u društvo. Praznina bijaše tako ispunjena, da nije bilo dovoljno mjesta niti za one, koji već bijahu unutra. U društvenu sobicu može ih tek oko 25 nekako sjesti, a društvo broji ove godine oko 50 članova, pa nema ni mjesta, a kamo li stolica za sve.«<sup>54</sup>

*Luč* je, osim redovnog praćenja aktivnosti »Hrvatske«, u više navrata pozivala domaće maturante koji su se spremali na studij u Beč, neka se priključe tom katoličkome akademskom društvu. Tako već prve godine svoga izlaženja *Luč*, u lipnju 1906., u članku »Hrvatski abiturijenti!« poziva maturante, buduće studente, na upis u »Hrvatsku«, upozoravajući ih na opasnosti slobode koja ih čeka kao akademske građane: »Liberalno načelo 'slobode bez ikakva veza' nuđa svaku nasladu, svaku zabavu, samo ako imaš čim da platiš. Moral više ne steže slobode. Mladež se s tom slobodom služi i – propada. (...) Liberalizam se ruga vjeri, dosljedno i moralu, koji iz te vjere proizlazi, pa onda u nemoralu rađa zlo. Lijek ide obratno: Dignuti treba u mladeži ćudoređe, a da se to postigne, treba visoko dignuti vjersko načelo. – Osnivati treba društva po načelu Bogom objavljene istine. Takva je u Beču naša 'Hrvatska'. Malo nas je – istom desetak – ali se s nama računa...«<sup>55</sup>

Iz *Luči* se saznaje kako je »Hrvatska« bila članica već spomenute »Slavenske Lige katoličkih akademičara« u Beču. »Slavensku ligu« činile su: »Česká liga akademičká«, »Danica«, »Hrvatska«, »Polonia«, »Zarja«, »Spolek Českých akademiku« i zajedno je imala više od 250 članova. U međusobnom druženju članovi pojedinih društava upoznavali su se, učili druge slavenske jezike, a na raspolaganju su im bile sve knjižnice i časopisi. »Liga« je izdavala i almanah te održavala redovite zborove, a onaj za 1911. godinu bio je organiziran u Ljubljani.<sup>56</sup>

Što se tiče organizacije hrvatskoga katoličkog društva u Grazu, *Luč* ističe kako ono nema svoje društvo, već postoji samo »Klub hrvatskih katoličkih akademičara« u sklopu slovenskog društva »Zarja«. Tu se katolička mladež družila te primala katoličke novine i revije.<sup>57</sup>

<sup>52</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 438–440.

<sup>53</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 125.

<sup>54</sup> *Isto*, str. 314.

<sup>55</sup> *Luč*, god. I, Krk, 1905./1906., str. 161–162.

<sup>56</sup> *Luč*, god. V, Zagreb, 1909./1910., str. 299.

<sup>57</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 374–375.

U članku »S univerze u Gracu« upućuje se maturante koji se odlučuju za studij u Grazu, neka se ne upisuju u tamošnje akademsko društvo »Hrvatska«, budući da se u tom društvu »posve naprednjački misli, govori i postupa«, već ih se poziva na upis u slovensko katoličko akademsko društvo »Zarja«. <sup>58</sup> Poslije je u Grazu na katoličkim osnovama osnovano akademsko društvo »Preporod«. <sup>59</sup>

Od akademskih udruženja na katoličkim osnovama po drugim sveučilišnim centrima, u *Luči* se 1912. još spominje osnutak Hrvatskoga katoličkoga akademskog društva »Kačić« u Innsbrucku. Autor teksta tamošnji je student medicine Roman Bauer, predsjednik društva. Kako ističe, svrha mu je ista kao i »Domagoju«, »Hrvatskoj« i drugim takvim društvima. Napominje kako u Innsbrucku već postoji akademsko društvo za Hrvate »Velebit«, ali ono je imalo naglasak na pjevačkoj i tamburaškoj sekciji i, po njegovoj ocjeni, djelovanje mu je bilo slabo. <sup>60</sup> Uz ta akademska društva nešto poslije organizirali su se i hrvatski studenti, katolici, po drugim sveučilišnim centrima: tako je oformljeno društvo »Antunović« u Budimpešti, »Dan« u Beogradu i »Krek« u Pragu, a povremeno su se organizirali studenti na studijima u Rimu, Münchenu i Louvainu. <sup>61</sup>

No za đlački i studentski pokret, a zatim i za Hrvatski katolički pokret u cjelini, najveću je važnost, uz »Hrvatsku«, imalo akademsko društvo »Domagoj« u Zagrebu. Ali prije govora o »Domagoju«, spominjemo trsatski sastanak u kolovozu 1906. jer su tamo napravljeni nacrti, temelji udruživanja cjelokupne katoličke mladeži u Hrvatskoj. Zbor hrvatske katoličke mladeži održao se na Trsatu od 21. do 23. kolovoza 1906. Na sastanku koji je organiziralo društvo »Hrvatska«, bilo je prisutno pedesetak sudionika, a njegovi organizatori smatrali su ga početkom organiziranog rada među katoličkom mladeži. Važnost mu je i u tome što je rad katoličkog pokreta mladih na taj način prenio iz inozemstva (Beča) u Hrvatsku, te je na njemu dogovoreno osnivanje prvoga katoličkoga akademskog društva u Zagrebu. <sup>62</sup> Na tom je, naime, sastanku bila donesena rezolucija kojom je dogovoreno formiranje »Domagoja«, odnosno ustanovljeno je da se u Zagrebu, ali i po drugim sveučilištima gdje ima Hrvata, osnuju katolička akademska društva po uzoru na bečku »Hrvatsku«. <sup>63</sup> Uskoro se pokazalo da je upravo društvo »Domagoj« bilo jedan od važnih čimbenika u širenju Hrvatskoga katoličkog pokreta. <sup>64</sup>

Osnivačka skupština »Domagoja« održana je 9. studenoga 1906. Tada su prihvaćena i društvena pravila te izabran i prvi upravni odbor, koji su činili pravnici Ferdo Pavelić,

<sup>58</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 417–418.

<sup>59</sup> A. BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 281.

<sup>60</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 123–124.

<sup>61</sup> A. BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 282.

<sup>62</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 47. Zanimljiva su razmišljanja Ivana Butkovića u vrijeme pripremanja sastanka o izboru mjesta sastanka: smatrao je da je Trsat bolji izbor nego Zagreb zbog »rastrovanosti zagrebačke javnosti« te je izjavio bojazan kako bi se taj sastanak »izrabio u stranačke svrhe« (*Luč*, god. I, Krk, 1905./1906., str. 67). O tom sastanku izvještavala je *Luč* u više navrata tijekom svojeg drugoga godišta izlaženja (vidi članke »Zavjerismo se« i »I. sastanak hrv. kat. djaštva na Trsatu«: *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 1–6, 19–24, 78–81).

<sup>63</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 114. O početcima »Domagoja« vidi opširnije u: I. MARKEŠIĆ, »Počeci djelovanja«, str. 315–316.

<sup>64</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 48.

Stjepan Markulin, Radoslav Jagić i filozof Mato Radovanović. Stjepan Markulin<sup>65</sup> u svojim sjećanjima spominje kako su se njih petorica kolega sastala sa starijim vođama katoličkog pokreta Franom Biničkim<sup>66</sup> i, sada već iskusnijim, Ivanom Butkovićem<sup>67</sup> u dvorani »Hrvatskoga katoličkog kasina« i prihvatili, uz neznatne promjene, tiskana pravila bečkog društva »Hrvatska«, a ime »Domagoj« uzeli su na prijedlog Biničkog kao spomen na kneza koji je držao jedinstvo sa Svetom Stolicom.<sup>68</sup> Cilj osnivanja tog društva za katoličku mladež, prema riječima njegova prvog potpredsjednika Stjepana Markulina, bio je »daljnji napredak u vjerskim načelima, vježbanje u milosrdnim djelima, te iskazivanje dužne počasti kod crkvenih svečanosti i zgodna.«<sup>69</sup> Markulin spominje atmosferu na Sveučilištu neposredno prije njegova osnutka, u vrijeme kada je naprednjaštvo bilo u modi kod većine studentske populacije: »Duh, koji je tada vladao među sveučilišnom mladeži (...) bio do skrajnosti intolerantan, zadojen mržnjom na sve crkveno.«<sup>70</sup> A koliku je potrebu društvena sredina poput zagrebačke imala za jednim takvim društvom, objašnjava *Luč* u članku »Domagoju«, gdje se govori o gubitku kršćanskog duha, letargiji i licemjerstvu zagrebačkih građana u odnosu na vjeru: »U gradu koji se je od vajakada brojio mjerodavnim za čitav narod, u gradu, kojemu pretežni dio inteligencije sačinjavaju mirni, pospani penzionerci ili besposlena konzervativna gospoda, u gradu, u kojemu mladež vrije i kipi ali samo za vinskim stolom i razmeće se viteštvom i junačtvom ali samo u plesnoj dvorani, u gradu, u kome javna štampa bezdušno računa na nehaj i miroljubivost općinstva s jedne strane, a na strasti i sljepotu s druge strane, u gradu, gdje će čovjek danas pobožno skinuti kapu pred crkvom, a sutra u 'znanstvenoj raspravi' zaniijekati sv. Trojstvo, gdje će danas skrušeno klečati pred oltarom – jer je to već uobičajena nedjeljna misa, – a sutra grditi papu i 'popove', – u tome gradu jasno i odlučno ustati i oprijeti se ...«<sup>71</sup>

Već 2. prosinca 1906. »Domagoj« je imao i prvu glavnu skupštinu, na kojoj je odbor popunjen s još dva člana (filozofima Ferdinom Galovićem i Šimunom Bašićem), te su određeni i nedjeljni sastanci na kojima će se držati predavanja.<sup>72</sup> U prosincu 1906. Senat je preporučio Vladi svoja pravila,<sup>73</sup> u kojima je Vlada još tražila neke preinake poput one o ispuštanju formulacije vezane za svrhu postojanja društva: »za katoličku stvar za hrvatski narod«, s objašnjenjem kako se time prekoračuje svrha i djelokrug akademskih dru-

<sup>65</sup> Stjepan Markulin (1885.–1940.), odvjetnik, publicist i katolički javni djelatnik. Bio je jedan od osnivača »Domagoja« i Pijeva društva u Zagrebu 1908., član Hrvatskoga katoličkog seniorata a politički je djelovao kao član Hrvatske pučke stranke (Z. MATIJEVIĆ, »Životopisi«, str. 824).

<sup>66</sup> Fran Binički (1875.–1945.), svećenik, književnik, političar, profesor na Biskupskome bogoslovnom sjemeništu u Senju, jedan od najbližih suradnika biskupa Mahnića, jedno vrijeme urednik *Hrvatske straže*, politički djelovao unutar Hrvatske pučke stranke (Z. MATIJEVIĆ, »Životopisi«, str. 795).

<sup>67</sup> Ivan Butković (1876.–1954.), svećenik i profesor filozofije, predavač na sjemeništima u Zadru i Splitu. Osnivač Hrvatskoga katoličkoga akademskog društva »Hrvatska« te pokretač časopisa *Luč*. Obnašao je i dužnost vicerektora Zavoda sv. Jeronima u Rimu. Bio je član Hrvatskoga katoličkog seniorata i politički je djelovao kao član Hrvatske pučke stranke (Z. MATIJEVIĆ, »Životopisi«, str. 799).

<sup>68</sup> Luka PERINIĆ, »Iz moje ladice – IX, 'Domagoj' – povodom 90. obljetnice osnutka«, *Marulić*, god. XXIX, br. 6, Zagreb, 1996., str. 1046. (U tom tekstu L. Perinić donosi referat Stjepana Markulina »Domagoj u svojim počecima«, koji je čitan na proslavi prigodom obilježavanja 25. godišnjice »Domagoja«.)

<sup>69</sup> L. PERINIĆ, »Iz moje ladice«, str. 1043.

<sup>70</sup> *Isto*, str. 1045.

<sup>71</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 73.

<sup>72</sup> *Isto*, str. 126–127.

<sup>73</sup> Arhiv Rektorata Sveučilišta u Zagrebu (dalje: ARS), 722/1906.

štava.<sup>74</sup> Pravila su konačno potvrđena u travnju 1907.<sup>75</sup> Prema njima, svrha »Domagoja« bila je u »njegovanju vjerskoga i narodnoga čuvstva, znanosti i umjetnosti, te zadružnoga života među članovima«, a sredstva pomoću kojih se to izvodilo bila su kao i kod drugih klubova i društava: društveni sastanci, predavanja, pjevanje i glazba, društvena čitaonica i knjižnica te, kao specifičnost »Domagoja«, i »sudjelovanje kod crkvenih svečanosti«. Pravi članovi društva mogli su postati »samo osvjedočeni katolici Hrvati, slušači na zagrebačkim visokim školama za vrijeme svojih nauka, osim slušača teologije«. Društvo je imalo i svoju lozinku (»Za vjeru i dom«) te društveni znak: dvostruku crveno-bijelo-modru vrpcu sa zlatnim natpisom »H. K. A. D. Domagoj«.<sup>76</sup>

Djelatnost »Domagoja« opširno se pratila u *Luči*, a njegov osnutak ujedno je potaknuo bečko društvo »Hrvatsku« da prenese tiskanje *Luči* u Zagreb (do tada se list uređivao u Beču, a tiskao u tiskari na Krku), pa već četvrti broj izlazi u Zagrebu. Godine 1907./1908. društvo širi svoju djelatnost. Osim rada u Zagrebu, gdje je preuzeo upravu *Luči*, »Domagoj« radi i u provinciji na organiziranju katoličkog đaštva.<sup>77</sup> Tijekom 1907. društvo je radilo na organizaciji *I. hrvatsko-slovenskog katoličkog svedjačkog sastanka* koji se održao od 4. do 6. kolovoza 1907. u Zagrebu.<sup>78</sup> Svrha sastanaka bila je, kako piše *Luč* u pozivu na sastanak, »učvršćenje i proširenje organizacije katoličke mladeži, pogovor o prošlom i budućem našem radu na korist doma i vjere, te napokon uže zbliženje s braćom slovenskim đacima na solidnom temelju«.<sup>79</sup> U članku »Pred sastanak« ističe se kako na sastanku neće biti mjesta politici, već će se on baviti đачkim potrebama, prije svega organizacijom akademičara i njezinim proširenjem na srednjoškolce. No, naglašava se, kako sama organizacija nije svrha cijelog pokreta, već samo sredstvo kako bi se radilo na korist naroda: »Sav naime naš rad ne smije da se ograniči na nas same, nego treba da se prenese u narod.«<sup>80</sup> Svu logistiku za održavanje sastanka odradili su članovi »Domagoja« i zagrebački bogoslovi (poput uređenja smještaja),<sup>81</sup> a zajedno s bečkom »Hrvatskom«, na čiji je poticaj sastanak organiziran, određena je programska baza, tj. referati i predavanja. Prema programu koji je iznesen u *Luči*, sastanak je trajao od nedjelje do utorka s paralelnim sekcijama bogoslova i svjetovnjaka odvojeno, kao i hrvatskih i slovenskih đaka i studenata zasebno, a potom zasjedanjem zajedničkih sekcija. Zajedničke su bile i svete mise, kao i završna zabava posljednjeg dana sastanka s glazbom i pjevanjem.<sup>82</sup> Cjelokupni program sastanka otisnut je u *Luči* s naslovima svih predavanja koja su se na sastancima održavala.<sup>83</sup> Značenje tog sastanka, kako ističe J. Krišto, bilo je više simbolično: s obzirom da su se na njemu, uz Slovence, okupili sudionici iz svih hrvatskih zemalja, Banske Hrvatske i

<sup>74</sup> ARS, 115/1907.

<sup>75</sup> Hrvatski državni arhiv, pravila »Hrvatskog katoličkog akademičkog društva Domagoj«, br. 4424, Odjel za unutrašnje poslove Zemaljske Vlade 13–4 7948/1907, Zbirka pravila br. 3922. Tiskana pravila »Domagoja« nalaze se u: ARS, 721/1907.

<sup>76</sup> *Isto*, str. 1.

<sup>77</sup> *Koledar hrvatskoga katoličkoga narodnoga đaštva*, sv. 1, Zagreb, 1909./1910., str. 91–92.

<sup>78</sup> Opširnije o sastanku vidi u: *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 30–39, 78–86, 141–148, 335–344.

<sup>79</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 334.

<sup>80</sup> *Isto*, str. 294.

<sup>81</sup> Tako je, primjerice, »Domagoj« tražio od Vlade dozvolu za prenočište gostiju prilikom đачkog sastanka u internatu Kr. muške učiteljske škole u Zagrebu, što je Vlada i odobrila (ARS, 268/1907.).

<sup>82</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 100–101.

<sup>83</sup> *Isto*, str. 434–436.

Dalmacije te iz Bosne i Hercegovine, on je predstavljao poticaj za učvršćenje pokreta u svim tim krajevima.<sup>84</sup> Na njemu je i usvojen program o organiziranju đaka srednjih škola,<sup>85</sup> a za formiranje socijalnih stavova mladih katolika veliku je važnost imalo sudjelovanje dr. J. Kreka.<sup>86</sup>

*Luč* je redovito bilježila i sve ostale aktivnosti »Domagoja«, pa tako saznajemo da je tijekom 1907. društvo sudjelovalo na svečanosti koju su bogoslovi priredili svom rektoru kanoniku Gustavu Baronu za njegov jubilej, zatim je dvaput bilo nazočno u »Katoličkom kasinu«: na pokladnoj zabavi i na predavanju profesora Domca, a iste godine sudjelovalo je i na đачkoj skupštini za obranu glagoljice u vestibulu Sveučilišta.<sup>87</sup> Što se tiče članstva te godine, ono je bilo skromno: od jeseni 1906. do travnja 1907. – kada je održana prva redovita glavna skupština – društvo je održalo 20 sastanaka, a imalo je od 5 članova na početku do 20 članova na proljeće 1907.<sup>88</sup> Pristupanje novih članova u »Domagoju« obilježavalo se svečanim činom na glavnim redovitim skupštinama na kojima su novi članovi primali klupske znakove i polagali zakletvu.<sup>89</sup> U društvu je djelovao i pjevački zbor, a izvodio se i tečaj stenografije i talijanskog jezika.<sup>90</sup> Godine 1908. klupske prostorije nalazile su se u gostionici »Kod janjeta«, u klupskoj sobi. Te su godine za vrijeme đачkog štrajka oni »domagojci« koji su ostali u Zagrebu, radili ponajviše na organiziranju ferijalnih sastanaka u Đakovu, Zagrebu, Trsatu, Splitu i Travniku,<sup>91</sup> te na širenju svoje ideje i katoličkog tiska među srednjoškolicima.<sup>92</sup> Za vrijeme velikoga studentskog štrajka, za koji i *Luč* piše da je organiziran »jednodušno bez razlike polit. i vjerskoga mišljenja« (makar su naprednjaci povelili akciju, kako pišu, i čitavu stvar »pofarbali svojom bojom«),<sup>93</sup> članovi »Domagoja« koji su emigrirali u Prag povezuju se s češkim katoličkim studentima, koji

<sup>84</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 50.

<sup>85</sup> Ta organizacija u srednjim školama krenula je vrlo brzo, a sustav širenja išao je na način da bi pojedini član akademskog društva došao u kontakt sa dacima, sam ili preko katehete, kapelana ili župnika, pa, uz dobivenu suglasnost, pokušao dake organizirati i povezati s već postojećim društvima istog opredjeljenja. Za vjerski odgoj u društvu bio je potreban svećenik, bez posebnog dekreta, koji je dobrovoljno radio sa dacima (A. BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 283).

<sup>86</sup> A. RAHTEN, »Janez Ev. Krek«, str. 386. Rahten citira sjećanja dr. Stjepana Pelza, tada petoškolca, koji se u svojim memoarskim zapisima sjećao tog zagrebačkog sastanka i oduševljenja koje je kod mladih izazvala pojava J. Kreka: »Pred govorničkom tribinom se razbio onaj val đaka i klerika, a na njoj ostao samo on – Krek, malen, neugledan čovjek. Rukom je mahao, da stiša buru oduševljenja ... (...) ... a mi bijasmo omladina, koja sa svakim drhtajem hlepi za ispunjenjem ideala, što ih je Krek zastupao.«

<sup>87</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 231–232. Na toj je skupštini sudjelovao predstavnik »Domagoja« Radovanović, ali kod potpisivanja radikalne rezolucije o pitanju glagoljice on nije želio sudjelovati jer su nju sastavili naprednjaci Janušić i Perat. Uz naprednjačke »protuvjerske poklike« poput onih »proč od Rima« (u skladu s uvjerenjem da je Rim protivnik glagoljice), predstavnik »Domagoja« se povukao (*isto*, str. 233–234).

<sup>88</sup> *Isto*, str. 329.

<sup>89</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 189–190.

<sup>90</sup> *Isto*, str. 190.

<sup>91</sup> O pet ferijalnih sastanaka koje je organizirao »Domagoj« tijekom ljeta 1908. izvijestila je *Luč* te naglasila kako je na njima ponovno izražena težnja za kulturnim radom, nasuprot bavljenju politikom. Đaštvo je uvidjelo da će uspješno djelovati »ako se postavi na kulturnu bazu, gdje je široko polje rada, i koji će rad donijeti više uspjeha od suštog strančarenja« (*Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 59). J. Krišto prenosi podatke jednog od sudionika, bogoslova Vinka Brajevića, koji spominjući brojke iznosi podatak da se na Trsatu okupilo 60 đaka, u Zagrebu 500, u Splitu čak 800 (J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 62).

<sup>92</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 178.

<sup>93</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 601–602.



su im prilikom dolaska priredili prijateljsku večer.<sup>94</sup> Godine 1910. »Domagoj« je imao već 60 članova i glavnu skupštinu, pod predsjedanjem Velimira Deželića, održao je u hotelu »Royal«. Društvo je te godine posjetio i biskup Mahnić te prisustvovao njihovoj sjednici, a organizirali su i putovanje nekih svojih članova u Ljubljanu, Belgiju i Njemačku »da prouče socijalno gibanje i rad«.<sup>95</sup> Te se godine u socijalnoj sekciji odvijao intenzivniji rad.<sup>96</sup> Ona je organizirala i posjet tvornici duhana i tvornici kave *Franck*, gdje su se članovi »Domagoja«, njih oko 20, zanimali za pitanja radništva.<sup>97</sup> U želji, pak, da se približe seljačkoj mladeži, »Domagojci« su obilazili hrvatska sela i tamo osnivali podružnice katoličkih omladinskih udruženja, a sve u kontekstu »realnog rodoljublja«.<sup>98</sup> Valja spomenuti da je većina predavanja održana u socijalnoj sekciji »Domagoja« i »Zbora duhovne mladeži« bila usmjerena kršćanskom socijalizmu, koji su bogoslovi i svjetovnjaci vidjeli kao jedini pravedni društveni poredak, nasuprot liberalnom kapitalizmu, koji nužno stvara »socijalnu bijedu«,<sup>99</sup> u čemu je jasno vidljiv utjecaj ideja kršćanskog socijalizma J. Kreka. Njezini su članovi (Eckert, Rogulja, Deželić ml., Rebac, Sokol, Brajević, Lukačin, Beuc i dr.) prisustvovali trodnevnome socijalnom tečaju u kolovozu 1909., koji je vodio J. Krek na Sv. Joštu u Kranjskoj,<sup>100</sup> te njih petnaestorica socijalnom tečaju u Ljubljani 1911.<sup>101</sup> Iste su godine držali i socijalni tečaj u Zagrebu za »višeškolce« srednjih učilišta radi »dizanja naroda u prosvjeti i blagostanju«.<sup>102</sup> Održano je i niz predavanja u samom »Domagoju«, od kojih navodimo samo neka, kako bi se dobio uvid u njihovu tematiku: dr. V. Čebušnik

<sup>94</sup> *Isto*, str. 616. O boravku »domagojca« R. Eckerta u Pragu za vrijeme studentskog štrajka i njegovim tamošnjim kontaktima i svakodnevicu vidi u: P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, str. 50–60.

<sup>95</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 37. Putovali su Petar Rogulja, Vlado Šprajcer i Rudolf Eckert. Prvo su 1910. Rogulja i Šprajcer, oduševljeni Krekovim socijalnim podučavanjem, otišli u München radi upoznavanja s organizacijama njemačkih katolika, a potom im se pridružio i Eckert, te su zajedno posjetili i Belgiju radi proučavanja »socijalnih gibanja« (J. KRIŠTO, »Petar Rogulja«, str. 213; P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, str. 123–129).

<sup>96</sup> Kao zanimljivost koju se istaknulo u *Luči* jest vijest kako je zasluga te sekcije da se za društvo počela zanimati i dolaziti među njih i prva njihova kolegica, studentica filozofije Božena Kralj, s nadom da neće ostati »osamljena furtimašica« te da će ženski katolički pokret »koraknuti bržim korakom« (*Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 155).

<sup>97</sup> *Isto*, str. 155.

<sup>98</sup> I. MARKEŠIĆ, »Počeci djelovanja«, str. 318. Ovo »realno rodoljublje« spominje i Grgec, pišući o R. Eckertu u poglavlju pod tim naslovom (str. 129–139). Eckert i njegovi kolege »ispovijedali su novo hrvatsko rodoljublje« na način da su išli među seljake i radnike i dijelili s njima »ne samo svagdašnji kruh nego i stečeno znanje«. »U svojem demokratizmu odlučio je da će biti jedno s njima ne samo u ispovijedanju vjere nego će sav život posvetiti borbi za socijalnu pravdu« (P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, str. 133).

<sup>99</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 231. Iz socijalne sekcije »Domagoja« u *Luči* se prenose i čitava predavanja pa je tako preneseno i predavanje o socijalnom zlu, gdje se traže njegovi uzroci (nalaze ga u liberalizmu). Unutar teme kapitalizma obrađeno je i radničko, obrtničko, trgovačko i seljačko pitanje. U svim je predavanjima naglašena izražena socijalna osjetljivost (*Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 91–97, 145–150; 229–231).

<sup>100</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 66. Sv. Jošt kod Kranja neki su smatrali, kako ga je Rogulja nazvao »simbolom slovensko-hrvatskoga sjedinjenja i regeneracije hrvatske omladine«, a Kreka su nazivali »vitez sv. Grala sa sv. Jošta«. Uz to, Rogulja je govorio čak o »Krekovoj perijodi« kao »zlatnom dobu katoličkoga đačkoga pokreta« unutar Hrvatskoga katoličkog pokreta (A. RAHTEN, »Janez Ev. Krek«, str. 387).

<sup>101</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 71; P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, str. 134. Kao najaktivniji članovi socijalne sekcije izdvajaju se M. Rebac, R. Eckert, V. Deželić ml., Ante Premužić, Mojsije Violoni, Damjan Sokol, Božena Kralj. Osim što su posjećivali socijalne tečajeve, i sami su držali predavanja socijalne tematike i posjećivali tvornice (J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 71).

<sup>102</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 458–459.

držao je retorički tečaj članovima »Domagoja«; Vilim Ivanek predavanje o Darwinu na spomen njegove stogodišnjice; student prava Belić predavao je o kršćanskom socijalizmu, dok je njegov kolega D. Sokol predavao o Katoličkoj crkvi i modernoj kulturi; student filozofije J. Prstec predavao je na temu »Krjepost Platonova kao sredstvo za postignuće najvišega dobra«, a pravnik Petar Rogulja »Đak i socijalno pitanje«. <sup>103</sup> Godine 1911. osnovana je i »apstinentna sekcija« »Domagoja«. <sup>104</sup> U prosincu 1910. »Domagoj« je sudjelovao na proslavi 60. rođendana biskupa Antuna Mahnića, održanoj u »Katoličkom kasinu«, a starješina društva Stjepan Markulin održao je govor u kojem je biskup Mahnić nazvan duhovnim ocem društava »Hrvatske« i »Domagoja«. <sup>105</sup> Godine 1912. osnovana je u okviru »Domagoja« i filozofsko-apologetska Leonova sekcija, koja je za zadaću imala gajiti kršćansku filozofiju. <sup>106</sup> Novost u redovima »Domagoja« u to vrijeme bilo je osnivanje »Narodno-obrambene sekcije«. Pobudu za osnivanje te sekcije »domagojevci« su dobili u vrijeme neustavnog razdoblja i zabrane slobode tiska tijekom 1912. U tom su razdoblju mladi bogoslovi iz »Zbora duhovne mladeži« osnovali »tajnu tiskaru« u kojoj su umnažali letke (okružnice) i slali ih mladim svećenicima, učiteljima i intelektualcima. U prvom takvom pozivali su na »duševnu revoluciju hrvatskog naroda«, kritizirali postojeće stanje u zemlji, osvrćući se na ključna nacionalna pitanja. <sup>107</sup> Upravo ti cirkulari naveli su mlade okupljene u »Domagoju« na osnutak »Narodno-obrambene sekcije«, koja je formirana u studenom 1913. i predstavljala je neku vrstu »političke škole« mladih okupljenih u Hrvatskome katoličkom pokretu. Na njezinim sastancima okupljali su se ne samo »domagojevci« već i seniori, kao i predstavnici zagrebačkih bogoslova. Sastanci su se održavali redovito svakog tjedna, a na njima su se u obliku predavanja obrađivale različite teme radi temeljitijeg upoznavanja vlastitog naroda i njegova položaja u Austro-Ugarskoj. <sup>108</sup> Oštrica predavača u spomenutoj sekciji bila je usmjerena protiv, po njihovu mišljenju, ključnih neprijatelja hrvatskog naroda, a to su bili: Nijemci, Talijani, Mađari i Židovi. <sup>109</sup> Istodobno se radilo na »jačanju individualnosti hrvatskog naroda«, makar će uskoro, tijekom Prvoga svjetskog rata, članovi iste sekcije napustiti hrvatsku i prihvatiti jugoslavensku ideju. <sup>110</sup>

Osim svjetovnih društava katoličke mladeži postojala su i udruženja bogoslova, koji su redovito sudjelovali u gotovo svim akcijama i manifestacijama zajedno s kolegama katoličke orijentacije sa svjetovnih gimnazija i fakulteta sveučilišta. Tako je u Zagrebu djelovalo Društvo studenata Teološkog fakulteta »Zbor duhovne mladeži zagrebačke«, koje datira iz vremena Biskupijskog sjemeništa u Zagrebu. Ono je, za razliku od svjetovnih akademskih društava katoličke provenijencije, poput »Domagoja« ili »Hrvatske«, u kojima su u

<sup>103</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 390.

<sup>104</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 48.

<sup>105</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 208–209. O proslavi Mahnićeve rođendana u »Domagoju« a potom u »Katoličkom kasinu« vidi opširnije u: P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, str. 148–149.

<sup>106</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 37.

<sup>107</sup> Z. MATIJEVIĆ, »'Narodno-obrambena sekcija'«, str. 163–164. Te tajne djelatnosti zagrebačkih bogoslova sjeća se i Velimir Deželić ml. On je spomenute cirkulare dobivao u Münchenu, a u prvom takvom stajalo je: »Štampu plijene. Nema veze između provincije i centra. Mi moramo doći do naroda. Ali kako? Eto letcima. U cirkularima ćemo obrađivati najaktualnija pitanja našeg narodnog života...« (»Kakvi smo bili (ulomci), Velimir Deželić, ml. (1888.–1976.)«, ur. A. KRMPOTIĆ, *Hrvatska*, br. 1, Zagreb, 1994., str. 23).

<sup>108</sup> Z. MATIJEVIĆ, »'Narodno-obrambena sekcija'«, str. 167.

<sup>109</sup> *Isto*, str. 165.

<sup>110</sup> *Isto*, str. 174.

velikoj većini članovi bili svjetovnjaci, bilo čisto bogoslovno udruženje, kakvih je pod imenom »Zbor duhovne mladeži« bilo ne samo u Zagrebu već i u Đakovu, Senju, Gorici, Zadru, Sarajevu ...<sup>111</sup> Za zborove duhovne mladeži općenito, *Luč* je tražila funkcioniranje prema zahtjevima trsatskog sastanka: tu je riječ o radu bogoslova na kulturnom i socijalnom polju. Pretpostavka takvog rada bila je izobrazba iz sociologije, koja se nije predavala ni u jednom hrvatskom sjemeništu, kao što su to, primjerice, Slovenci imali u Ljubljani. Kako su domaći bogoslovi u tom vidu bili prepušteni sami sebi, to su trebali nadoknaditi upravo preko Zborova. Trsatski sastanak zahtijevao je da se u sjemeništima uvedu socijalna predavanja. Nadalje, druga važna zadaća zborova bila je »obrambeni posao«, i to putem agitacije za pojedine novine i njihovo dijeljenje.<sup>112</sup> Zagrebački »Zbor duhovne mladeži« vukao je svoje korijene iz »Narodnoga ilirskog mladeži duhovne društva«, koje je osnovano još 1836. godine.<sup>113</sup> I u zagrebačkom »Zboru« su, na temelju trsatskih ideja, 1907. osnovana tri kluba: apologetski, socijalni i beletristički. U njima su držana predavanja o svim onim suvremenim temama kojima su se bavili i njihovi kolege svjetovnjaci, primjerice, o darvinizmu, socijalizmu, anarhizmu, o povijesti socijaldemokracije, o teorijama Marxa i Engelsa itd. U beletrističkom klubu čitale su se pjesme, crtice i humoreske. Bogoslovi u »Zboru« trudili su se i oko uvođenja predavanja iz sociologije na svom studiju, kako je bilo dogovoreno na sastanku na Trsatu, ali ta akcija nije tekla bez teškoća. Naime, sjemenišno poglavarstvo u tom pogledu nije moglo učiniti ništa jer oni nisu bili biskupski licej, već fakultet za čiju se naobrazbu trebao brinuti Akademski senat, odnosno Vlada. Zato su se obratili Saboru preko rektora Bauera, sa zahtjevom da se na Teološkom fakultetu odobri katedra sociologije. No rektor Bauer, kao zastupnik u Saboru, obećao je da će o tome interpelirati, ali s opravdanjem kako tada nije »najzgodniji čas«; stoga su bili prisiljeni čekati.<sup>114</sup> »Zbor duhovne mladeži« zajedno s »Domagojem« organizirao je u travnju 1908. trodnevni socijalni tečaj u Nadbiskupijskom sjemeništu u Zagrebu. Predavanja su držali Slovenac J. Krek (o seljačkom i radničkom pitanju), Rudolf Horvat (o pitanju seljaštva s povijesnoga gledišta), Krunoslav Janda (o pitanju zadrugarstva) i drugi.<sup>115</sup> Iz izvještaja o radu »Zbora« za 1909./1910. godinu objavljenog u *Luči*, može se konkretnije vidjeti kako je mladež »Zbora« živjela kroz jednu godinu. Prije svega, o svojim materijalnim sredstvima pišu kako je »Zbor« imao malu glavnice te da će dobar dio nje otići na izdanje Svetog pisma (36.000 kruna). Veliku agilnost u »Zboru« pokazali su klubovi, posebno književno-umjetnički. On je održavao redovita »sijela« po jedan sat tjedno, odgajajući pomladak za katoličku lijepu knjigu. U socijalnom, pak, klubu mladi su se bogoslovi žalili što nemaju prakse, već je njihovo djelovanje samo teoretsko. »Socijali-

<sup>111</sup> *Koledar hrvatskoga katoličkoga narodnoga društva*, sv. 1, Zagreb, 1909./1910., str. 158–159.

<sup>112</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., 4–5.

<sup>113</sup> Jaroslav ŠIDAK, »Studentski pokret do otvaranja sveučilišta«, *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, knj. I, Zagreb, 1969., str. 440–441. Društvo je 1857. promijenilo naziv u »Zbor duhovne mladeži« (Josip BUTURAC, *Povijest Zbora duhovne mladeži zagrebačke 1836.–1936.*, Zagreb, 1937., str. 8 i 44).

<sup>114</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 230–231.

<sup>115</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 589–591. Sva predavanja s tog tečaja izdana su u knjižici *Socijalni tečaj*, koja je postala »vadamecum« među bogoslovima kao i među svjetovnom katoličkom mladeži (J. KRISTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 62; vidi i: Stipe TADIĆ, »Radanje socijalnog katolicizma u Katoličkoj Crkvi u Hrvata«, *Zbornik HKP*, str. 227).

zam je budućnost!« – ističe se u ovom izvještaju kluba i u vezi s tom temom obrađene su i sljedeće radnje: V. Mirić »Evanđelje i socijalizam«, P. Jesih »Tumač enciklike 'Rerum novarum'«, M. Ivšić »Demokratske ideje nekoć i danas« itd. Članovi »Zbora« pozivali su se da se na socijalnom planu ugledaju na agilnost Slovenaca, kod kojih je kršćanski socijalizam uhvatio čvrst temelj, te su krenuli i korak dalje, na iskorjenjivanje »rak-rane« društva – alkoholizma, osnivajući apstinentska društva. Jedan od slovenskih pobornika apstinencije, ljubljanski župnik Janez Kalan, održao je u zagrebačkom sjemeništu jedno predavanje o antialkoholizmu i plod toga predavanja bio je osnutak apstinentskog kluba. Nadalje, izvješćujući o radu »Zbora« te godine govori se i o deklamatornom klubu, kojemu je bila svrha naučiti mlade »lijepo predavati i po retoričkim pravilima izražavati svoje misli«. Od edicija koje je »Zbor« izdao tijekom godine kao najvažnije ističe se izdanje Svetog pisma, zatim prijevod s češkog »Pogledi u sveuč. i bog. život« te molitvenik »Katolički đak«. Održano je i nekoliko prigodnih akademija: u spomen 100 godina rođenja Lj. Gaja, u spomen smrti Zrinskog i Frankopana, zatim akademija sv. Tome i presv. Srca Isusova.<sup>116</sup> Ukratko, iz kratkih zapisa iz *Luči* razvidno je kako je bogoslovna mladež imala aktivan društveni život te da se bavila istim pitanjima kao i njihovi svjetovni kolege.

Određeni vid društvenog života katoličke mladeži ispunjavao se i u ponešto drukčijem udruženju mladih. Na ovome mjestu spomenut ćemo i »Sveučilišnu Marijinu kongregaciju«, koja je, doduše, drukčiji tip društva od gore spomenutih jer su se njezini članovi okupljali radi provođenja vlastite pobožnosti, a ne određenoga društvenog djelovanja. Osnovana je u Zagrebu 1904. Prvi upravni odbor činili su: p. Alojzije Ersin, nadstojnik filozof Blaž Madjer, tajnik filozof Stjepan Radovanović, pobočnici pravnici Janko Bedeković i Franjo German, te savjetnik pravnik Stjepan Markulin.<sup>117</sup> Sjedište joj je bilo u Palmotičevoj ulici br. 33.<sup>118</sup> Marijine kongregacije općenito okupljale su studentsku i đačku mladež katoličkih nazora, kako pišu u *Koledaru hrvatskog katoličkog narodnog đaštva*, sa svrhom »da njezini članovi pod zaštitom presvete Bogorodice provode pravi, solidni kršćanski život, da budu svugdje, u svem svom radu i djelovanju pravi kršćani katolici«. Na redovnim kongregacijskim sastancima, gdje se obavljala običajna pobožnost, trebalo je učvrstiti kongreganiste u načelima vjere. One su bile i važan čimbenik kod mladeži u postavljanju temelja za cijelu katoličku akciju.<sup>119</sup> U Zagrebu su, uz niz Marijinih kongregacija za gimnazijalce, realce, učiteljice itd., postojale posebna Marijina kongregacija za studente bogoslovije i jedna za sveučilištarce.<sup>120</sup> U »Sveučilišnoj Marijinoj kongregaciji« držala su se i apologetska predavanja. Na jedinima od njih 1905., pod nazivom »Vjera u privatnom i javnom životu«, bilo je prisutno oko 90 akademičara.<sup>121</sup> Godine 1907. osnovane su u kongregaciji dvije sekcije (za katoličko udruživanje i za katoličku prosvjetu). Prva se bavila širenjem zanimanja među studentima i đaštvom za kongregacije, a potonja poglavito štampom i predavanjima.<sup>122</sup> U studenom 1907. *Luč* objavljuje da će uskoro početi izlaziti i *Glasil*

<sup>116</sup> *Luč*, god. V., Zagreb, 1910., str. 475–477.

<sup>117</sup> *Luč*, god. I, Krk, 1905./1906., str. 14–15.

<sup>118</sup> *Koledar hrvatskoga katoličkoga narodnoga đaštva*, sv. 1, Zagreb, 1909./1910., str. 159.

<sup>119</sup> *Isto*, str. 102–103, 105.

<sup>120</sup> *Isto*, str. 168.

<sup>121</sup> *Luč*, god. I, Krk, 1905./1906., str. 159.

<sup>122</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 284.

*Marijinih kongregacija*, koje pokreće upravo »Sveučilišna Marijina kongregacija«. <sup>123</sup> Zanimljiva su sjećanja Stjepana Markulina, prvog potpredsjednika »Domagoja«, na odnos okoline, osobito naprednjačkih sveučilištaraca prema članovima kongregacije. Sjeća se kako su oglase »Marijine kongregacije sveučilištaraca«, kada bi ih izvjesili u vestibulu Sveučilišta, »za čas 'svjesni' akademičari išarali raznim pogrđnim izrazima, precrtali riječ 'akademska' i napisali 'popovska', umjesto riječi 'kongregacija', stavili 'bagaža' itd.«. <sup>124</sup> U članku »Naša kat. akad. društva« ističe se razlika između »Marijine kongregacije«, s jedne, i »Domagoja« i »Hrvatske«, s druge strane – ova posljednja su svjetovna društva, dok je Marijina kongregacija »korijen svega«, i po autorovu mišljenju, njezini bi članovi trebali biti svi članovi »Domagoja« i »Hrvatske«. Naglašava kako je »ona spoj, koji nas spaja s naukom vjerskom, koje na našim fakultetima nema, te baš zato idemo u kongregaciju, da naša naobrazba ne bude jednostrana ... (...) da se tamo vježbamo u krepostima, pa da pod zaštitom Marijinom uzmognemo lakše podnositi nevolje, što ih svaki čovjek ima na pretek«. <sup>125</sup>

Uz spomenuta udruženja katoličke mladeži, godine 1907. među katoličkim đaštvom javila se ideja o osnutku Katoličkoga đakčkoga potpornog društva »Hrvatska vojska«. To društvo nije trebalo biti u opreci s postojećim potpornim društvima, već je bilo zamišljeno kao pomoć katoličkom đaštvu, ne odričući se potpora iz Hrvatskoga akademskoga potpornog društva (to bi, uostalom, značilo i »politički« poraz na Sveučilištu jer bi time ono bilo predano u potpunosti u ruke naprednjaka). To je društvo bilo namijenjeno đacima i studentima od 14. godine života. <sup>126</sup> Svako katoličko akademsko društvo trebalo je ujedno biti i podružnica »Hrvatske vojske«. Članovi su se trebali podijeliti na bojovnike i prinosnike, a zajednički statut trebao je izraditi »Domagoj« skupa sa »Zborom duhovne mladeži«. <sup>127</sup> No sve je ostalo na ideji. U lipnju 1908. društvo se još nije organiziralo jer nije nađena podrška starijih koji bi se prihvatili posla organizacije. <sup>128</sup>

Osim spomenutih udruženja katoličke mladeži po stranim sveučilišnim središtima i u Zagrebu, važno mjesto na stranicama *Luči* zauzimala su katolička ferijalna društva, osnivana po mjestima gdje su mladi odlazili svojim kućama za vrijeme blagdana i praznika, a koja su imala za svrhu ponajprije društveno-koristan rad među pukom svoga rodnog kraja. Mladi su, osim toga, na stranicama *Luči* u više navrata znali dobiti jasne smjernice prije praznika kako ispravno živjeti u tom vremenu, a sve su polazile od stava kako odmor nije »bezbrižno plandovanje i nerad«, već širenje pučke prosvjete pod parolom »Sve za vjeru i dom!«. <sup>129</sup> Jedna od takvih uputa upućena je i u članku »Pred praznike«: »Sve što ovdje spomenuh o pučkim predavanjima, o poduci analfabeta, o radu proti alkoholizmu, proti psovki i kletvi, za našu organizaciju, za širenje dobre štampe, a napose 'Luči' i 'Hrv. straže', kao i rad proti zloj štampi, sve je to već zadržano u našem trsatskom programu. Ovdje podoh i korak dalje i preporučih i zabavu. Gdje nas ima više, naučimo kakav igrokaz i

<sup>123</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 65.

<sup>124</sup> L. PERINIĆ, »Iz moje ladicе«, str. 1045.

<sup>125</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 344.

<sup>126</sup> *Isto*, str. 177–179.

<sup>127</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 4.

<sup>128</sup> *Isto*, str. 493.

<sup>129</sup> *Isto*, str. 556.

priređimo koju pučku zabavu. Gdje nas nema dovoljan broj, nastojmo da sklonemo za to ljude iz neđačkih krugova.«<sup>130</sup> Takvom načinu življenja katoličke mladeži tijekom mjeseci slobodnih od školskih i akademskih obveza, trebala su poslužiti pokrajinska ferijalna društva, kao što su bila »Dobrila« za Istru, »Pavlinović« za Dalmaciju, »Strossmayer« za Slavoniju, »Martić« za Bosnu i Hercegovinu, »Kačić« u Zagrebu.<sup>131</sup> Ipak, čini se kako je većina mladih svoje »društvene obveze« tijekom praznika shvaćala puno težnije, barem ako je suditi po nekim komentarima iz *Luči*. Tako Ljubomir Maraković u članku »Iz naroda za narod« rezignirano ističe kako je većina njegovih kolega praznike provela u bezbrižnoj dokolici, bez ikakvog oduševljenja za ferijalni rad: »Kô i uvijek! Čitalo se, odmaralo, plandovalo se...«<sup>132</sup>

Ovdje ćemo ukratko prikazati rad samo nekih kako bi se dobio uvid i u takvu vrstu katoličkih društava mladih. Jedno od ferijalnih društava čiji se rad redovito pratio u *Luči* bilo je Hrvatsko katoličko akademsko ferijalno društvo »Pavlinović« za Dalmaciju. Njegova konstituirajuća skupština održana je u Splitu 26. rujna 1909., a potaknuli su je dalmatinski studenti i maturanti. Otvorio ju je student Vinko Brajević, pročitana su odobrena promijenjena pravila te je za predsjednika izabran student prava Ivan Puharić, za potpredsjednika bogoslov Stanko Banić, a za tajnika maturant Gjuro Vilović. To istog popodneva u čast osnutka novog društva priređena je i pučka zabava u Solinu. Počelo je s izletom na koji su članovi »Pavlinovića« povelili grupu srednjoškolaca u Solin. Tu su se sastali s pjevačkim odjelom Hrvatskoga katoličkog društva »Preporod« iz Vranjica te pod njihovim barjakom krenuli put Gospe od Otoka, solinske crkve, gdje ih je dočekaio solinski puk te skupa s njima prisustvovao blagoslovu s Presvetim. Uslijedila je pučka zabava na otvorenom, koju su priredili đaci s pjesmama i deklamacijama. Predsjednik »Pavlinovića« svečanim je govorom razložio program hrvatskoga katoličkog društva – »vjeru, rodoljublje i pravi demokratizam«. Nakon zabave, koja je bila prva u organizaciji »Pavlinovića«, krenulo se na *komers*, kojem su prisustvovali đaci, seljaci i »više odličnih gostova«.<sup>133</sup> U daljnjim vijestima o »Pavlinoviću« u *Luči* može se rekonstruirati rad jednog ferijalnog društva. Prije svega obznanjuje se da je »Pavlinoviću« Vlada odobrila društvena pravila i da se upisalo oko 30 članova, koji su održali nekoliko pučkih predavanja u Splitu i njegovoj okolici (Povlja, Vranjic, Supetar), ali se najviše radilo oko unutrašnjeg uređenja društva. Dogovorena je i godišnja skupština u Makarskoj koncem srpnja, kao i planovi oko agitacije za proširenje knjige Društva sv. Jeronima, agitacija za sakupljanje članova *krunaša* i doživotnih, kao i darivanje siromašnih pučana. U vezi s ferijalnim radom dogovoreno je kontaktiranje s pojedincima preko kojih su se trebala organizirati predavanja, a u planu je bilo i skupljanje građe koja rasvjetljava život i rad M. Pavlinovića.<sup>134</sup> Za god. 1912./1913. o »Pavlinoviću« se piše u *Luči* kako je u stalnom kontaktu s 20 omladinskih društava, a osim u omladinskoj sekciji, društveni članovi radili su i u prosvjetnoj.<sup>135</sup> Najviše uspjeha

<sup>130</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 342.

<sup>131</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 63.

<sup>132</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 67.

<sup>133</sup> *Luč*, god. V, Zagreb, 1910., str. 43–44.

<sup>134</sup> *Isto*, str. 328–329.

<sup>135</sup> A. Božanić spominje da je do početka rata osnovano 70 ovakvih omladinskih društava (A. BOŽANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 283).

imali su na polju »rasturanja što više knjiga društva sv. Jeronima u narod«. Zanimljiva je napomena kako nije održan nijedan analfabetски tečaj te godine, bez ikakvog obrazloženja.<sup>136</sup> U suradnji s prof. Butkovićem »Pavlinović« je izdavao list *Mladost*, koji je postao organ omladinskih organizacija po selima.<sup>137</sup>

S istom svrhom, katolička mladež Istre osnovala je Hrvatsko-slovensko katoličko akademsko ferijalno društvo »Juraj Dobrila« za Istru. Ono je oformljeno 22. kolovoza 1908. na sastanku u Puli, nakon raskola s naprednjačkom omladinom, koja je osnovala svoje ferijalno društvo »Istra«.<sup>138</sup> Društvo je svake nedjelje po osnutku držalo predavanja s različitim temama (alkoholizam, praznovjerje te razne druge socijalne i povijesne teme) i predavanja je, po izviješću u *Luči*, slušalo 30–40 ljudi, pretežito seljaka.<sup>139</sup> U *Luči* se 1912. pisalo o posljednjoj glavnoj skupštini, održanoj 25. kolovoza 1912. u Bermu kod Pazina, gdje su se prvi put okupili svi đaci katoličkog usmjerenja s područja Istre sa srednjih i visokih škola. Rad društva u prethodnoj godini bazirao se na osnivanju više mladenačkih društava (uz pomoć članova i svećenstva osnovano ih je dvanaest).<sup>140</sup> Društvo je te godine imalo 18 članova i 10 seniora. Članovi su bili pretežno apsolvenci pazinske gimnazije. Sav rad mladenačkih društava centralizirao se, pak, u goričkom sjemeništu. Po tim društvima članovi »Dobrile« uredili su manje knjižnice, a za njihove vođe planirano je organiziranje tečaja praktične naravi u trajanju od 4–5 dana, koji su vodili »Dobrilašić«.<sup>141</sup>

U *Luči* je 1910. objavljeno i o osnutku ferijalnoga katoličkog društva pod imenom Hrvatsko katoličko akademsko prosvjetno društvo »Kačić« u Zagrebu, a glavna svrha bila mu je »kulturno i socijalno pridignuće našega naroda u Hrvatskoj i Slavoniji«, dakle njegovo djelovanje nije bilo ograničeno na određenu pokrajinu. Pozivali su se čitatelji *Luči* na pomoć novom društvu u knjigama i novcu.<sup>142</sup>

Radi lakše komunikacije i bolje koordinacije svih spomenutih društava osnovan je 1908. »Hrvatski katolički đački savez«. Njegovo osnivanje dogovoreno je kroz zaključak na splitskom sastanku.<sup>143</sup> Na sastanku u Osijeku 23.–24. kolovoza 1910., na kojem se okupilo oko 3000 studenata i srednjoškolaca, izrađen je pravilnik »Saveza«, koji je, zapravo,

<sup>136</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 331–332.

<sup>137</sup> A. BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 283.

<sup>138</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 62.

<sup>139</sup> *Isto*, str. 232–233.

<sup>140</sup> A. Bozanić spominje kako je društvo »Dobrila« osnovalo 19 društava za mlade (A. BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 283).

<sup>141</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 238–239.

<sup>142</sup> *Luč*, god. V, Zagreb, 1909./1910., str. 256.

<sup>143</sup> Ovaj je sastanak bio po svojoj posjećenosti jedan od impresivnijih (okupilo se oko 800 sudionika i 60 gostiju iz Slovenije), iako se to nije sviđalo njegovim organizatorima, koji su to »omasovljenje« smatrali lošim za cijeli pokret te su preferirali rad i organizaciju preko »pouzdanika«, na »skrovitim mjestima, u malim skupinama pojedinaca«. Na sastanku se postavilo pitanje koordinacije đačke organizacije, pa iako je bilo prijedloga, poput onog P. Rogulje, da se organizira savez koji bi bio sastavljen od pojedinaca, nadjačala je ideja da se savez sastavi od društava, te je tako postavljena osnovica za »Hrvatski katolički đački savez« (J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 62–63; J. KRIŠTO, »Petar Rogulja«, str. 212–213; A. BOZANIĆ, »Djelovanje biskupa Mahnića«, str. 282). Ipak, na budućem sastanku u Osijeku došlo je do kompromisa između Roguljine i ideje većine, gdje je odlučeno da u »Savez« ulaze pojedinci, ali po preporuci društava kojima su pripadali (J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 68). Usput rečeno, ovaj ideja o elitističkom pristupu organiziranja, preko pouzdanika, već je tada ukazala na klicu budućeg razdora u Hrvatskome katoličkom pokretu (Z. MATIJEVIĆ, »Politička orijentacija«, str. 145).

predstavljao reorganizaciju svih pokrajinskih društava. Istaknuto je kako ferijalna društva »Dobrila«, »Kačić« i »Pavlinović« teško mogu ispunjavati svoju funkciju jer je njihov rad bio vremenski ograničen samo na razdoblje praznika, kada su društveni članovi ionako bili raštrkani po cijeloj pokrajini i sastajali su se samo jednom na društvenoj skupštini. Tek je »Kačić«, koji je osnovan za cijelu Hrvatsku i Slavoniju, trebao djelovati kroz cijelu godinu, iako za vrijeme praznika najviše. Osnivanjem »Saveza« članovi su bili u stalnom kontaktu, ili na sastancima, ili putem dopisivanja, te je on trebao voditi čitavu organizaciju baziranu na pokrajinskim društvima. Glasilo »Saveza« bila je *Luč*, koja i dalje ostaje vlasništvo društva »Hrvatska«. Članom Saveza mogao je postati svaki đak koji »po katoličkoj vjeri ravna svoj javni i privatni život«. Organi Saveza bili su: predstavništvo, upravni odbor, pokrajinska društva, sastanak pouzdanika i opći sastanak. Predstavništvo su činili predstavnici pokrajinskih društava (po tri: jedan za akademičare svjetovnjake, jedan za bogoslove i jedan za srednjoškolce). Ono je bilo glavni upravni organ koji je trebao davati upute za cjelogodišnji rad. Cjelokupna aktivnost »Saveza« morala je biti lišena svake politike radi podizanja »vjerskog osvjedočenja« u narodu, kao i njegova prosvjeđivanja i gospodarskog jačanja.<sup>144</sup>

Na kraju ovdje promatranog razdoblja, početkom rata, katolička omladinska organizacija prestaje funkcionirati, o čemu se ukratko piše u članku »Rat i omladinska društva« u Ratnoj knjizi *Luči*: »Tek je prošlo nekoliko dana praznika – i nestade članova omladinskih društava, zamukla pjesma, što se orila iz mladenačkih grudi i riječ predavačeva, opustješe društvene prostorije, na pozornici nestade života, zatvoriše se knjižnice, prestadoše skij-optička prikazivanja i izleti i sav blagotvorni društveni rad. I zapelo je eto odjednom funkcioniranje tog golemog aparata omladinske organizacije. Po krvavim se ratnim poljanama proljeva i krv naše hrvatske omladine. (...) Krv naše krvi nakvasit će evropska bojišta, a u daljinama u nepoznatim krajevima počivat će trudne kosti palih junaka – hrvatskih omladinaca.«<sup>145</sup> Društva su i službeno prestala s radom jer je Vladinom naredbom »sistirano« djelovanje svih društava (osim trgovačkih) u Hrvatskoj i Slavoniji.<sup>146</sup>

\*\*\*

<sup>144</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 24–29.

<sup>145</sup> Ratna knjiga *Luči*, Zagreb, 1914./1915., str. 44. U *Luči*, u travnju 1915., donose se podatci o članovima »Domagoja« koji su pozvani u vojnu službu i onima koji su od nje oslobođeni te o onim članovima i seniorima koji su prisutni u Zagrebu u ljetnom semestru 1914./1915. Pozvani u vojnu službu bili su: »pravnici: Bišćan, Ciko, Colner (poginuo?), Devčić, Firinger, Katanec, D. Kovačević, Miletić, Ožbolt (ranjen i zarobljen), A. pl. Premuzić, P. pl. Premuzić (zarobljen?), Radočaj, Smolčić, Strauch, Šubašić (ranjen), Vandekar (zarobljen), Visković, Vujičić; filozofi: Bajo, Grgec, Janjić, Kratina (ranjen), Marek, Matković, Senjić-Tvrtković, Šimešin, Slović, Šponar (umro); šumarski akademici: Frković, Jošovec, Kanoti, Ružičić. Ukupno dakle 31 stoji danas pod puškom. – Od vojničke su službe slobodni, a borave izvan Zagreba: iur. Gortan, iur. Hrženjak, iur. Madirazza, forest. Malnar, phil. Elizabeta Orhel, iur. V. Sironić, forest. Valentić, iur. Varga. – Prisutni su u Zagrebu: iur. St. Deželić, aps. iur. Gostinčar, fil. Habek, fil. Božena Kralj, iur. Kuntarić, fil. Lovriček, forest. Mikić, iur. Serdarišić, iur. J. Sironić. – Drug je Andrić sada na študiju u Pragu, a drug Kürschner u Berlinu. – O seniorima nije bilo moguće sakupiti sve podatke. Spominjemo samo to, da od Domagojevih seniora borave u Zagrebu sada ovi: dr V. Deželić sin, urednik Kelović, prof. Mader, odvjetnik dr Markulin, urednik Rogulja i dr Šimrak« (Ratna knjiga *Luči*, Zagreb, 1914./1915., str. 108).

<sup>146</sup> Ratna knjiga *Luči*, Zagreb, 1914./1915., str. 108.



Dosad ukratko spomenute, glavne društvene aktivnosti katoličke mladeži, barem ako je suditi po napisima u njihovu glasilu, bile su usmjerene na socijalni rad, i to poglavito u dva smjera: prosvjetni rad u širem puku u vidu opismenjivanja i borba protiv alkoholizma. Te dvije aktivnosti bile su temelj društvenokorisnog rada za koji su se zalagali mladi u katoličkim društvima, iako valja spomenuti da su iste ideje i programe na polju socijalnog rada imale i druge struje mladih u ono doba u svojim društvima i klubovima. Kao temelj svoga društvenog rada, katolička je mladež polazila od Kristova nauka: »Zaista, kažem vam, što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste« (Mt 25, 40), na što su se sami često vraćali i pozivali.<sup>147</sup> Zapravo cijela ideja njihova socijalnog rada bila je usmjerena na najniže socijalne slojeve, najpotlačenije, najsiromašnije. Njihov plan na socijalnom polju, potaknut tom temeljnom Kristovom idejom, išao je za tim da se doista konkretizira ta riječ, odnosno da vlastita kršćanska načela na organiziran način, putem svojih društava i sekcija, prenesu u stvarni život i uđu među narod. Svu svoju energiju katolička društva mladih dala su u tom pravcu. Problem je bio u tome što im je nedostajalo prakse i izobrazbe na tom planu da bi postigli više, ali u svome mladenačkom entuzijazmu oni su sva predavanja, sastanke, pozive, članke – sva svoja sredstva komunikacije – usmjerili ka dobrotvornom radu za najugroženije dijelove društva. Članci u *Luči* puni su takvih poziva i stremljenja, makar, kako sami napominju, nisu bili zadovoljni učinjenim u stvarnom životu. To su i sami često isticali, kao što je to učio student prava Marko Rebac, pročelnik »Domagojeve« socijalne sekcije u članku »Našem đastvu – poruka socijalne sekcije 'Domagoja'«: »... obećavalo se ovo ili ono započeti u narodu, ovo i ono zasnovati i učiniti; rastajali smo se puni oduševljenja i nade, svjesni da ćemo preko praznika mnogo toga izvesti. (...) radilo se koliko i kako se moglo i znalo; ali istina je i to, da željenoga uspjeha nije bilo, da nas uspjeh očito ne zadovoljava, jer htjeli smo i hoćemo više...« Kao razlog za neuspjeh ističe nedovoljnu količinu znanja i iskustva, a kao rješenje za bolji praktični rad među pukom za članove svoje sekcije autor predlaže izlete na selo, gdje će se približiti seljaku promatrajući njegove prilike, društvo, gospodarstvo. Predlaže i posjete obrtniku i »našem bijednom radništvu« gdje je trebalo pogledati njihove radionice, tvornice u kojima rade, stanove u kojima žive, »njihovo življenje uopće«. Poslije svakog takvog izleta trebalo se održati predavanje, a nakon toga »teoretski študij« o tome.<sup>148</sup> Ujedno se javlja i kritika prema starijim članovima pokreta jer ih je odbijalo njihovo »frazersko rezolucionarstvo«, kako to sažima J. Krišto.<sup>149</sup>

Mladi su prije svega bili svjesni stjecanja znanja kao preduvjeta za bilo kakav konkretan rad, odnosno upoznavanja literature o socijalnom pitanju. Jedan od tekstova u *Luči* u kojem se preporučuju temeljni naslovi za stvaranje teoretske podloge za socijalno djelovanje jest članak koji je potpisao doktor filozofije »J. C.«, »Katoličko hrv. nar. đastvo u socijalnom životu«, koji je izlazio u nastavcima, a u kojem autor ističe kako raspoloženje mladih na socijalnom polju mora biti nesebično, puno sućuti i susretljivosti. Napominjući skromnost domaće produkcije na tom polju, ipak navodi dva sveska *O narodnom gospodarstvu* dr. Frana Milobara, izašlo 1907. u izdanju Matice hrvatske, zatim manji svezak

<sup>147</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 476.

<sup>148</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 82–85.

<sup>149</sup> J. KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret*, str. 62.

o istom predmetu, koji je izdalo Društvo sv. Jeronima, i prijevod knjige dr. J. Kreka *Socijalizem*.<sup>150</sup> Preporučuje stranu sociološku literaturu, posebice njemačku. Kao najvažniju izdvađa socijalnu biblioteku »Volksvereina«, a kao temeljna djela ističe: *Leitfaden für die sozialen Praxis* Antona Retzbacha, *Die Soziale Frage* Josefa Biederlacka i *Die soziale Frage der Gegenwart vom Standpunkt des Christentums* Franza M. Schindlera. Za radničko pitanje preporučuje: *Die Arbeiterfrage* Heinricha Herknera, za temu socijalizma i socijalne demokracije *Der Socialismus* Victora Cathreina, *Der moderne Sozialismus* Heinricha Pescha, a od časopisa preporučuje *Soziale Kultur*, *Soziale Revue* i *Soziale Praxis*. Za proučavanje socijalnog pitanja autor članka ističe važnost pohađanja »socijalnih tečaja«, koji su se održavali u to vrijeme u različitim gradovima (Zagreb, Đakovo, Zadar), i podsjeća katoličko hrvatsko narodno đaštvo da ih redovitije posjećuje. Napominje kako je ovogodišnji zagrebački socijalni tečaj otisnut u knjižici *Socijalni tečaj*, a moglo je se dobiti kod »Zbora duhovne mladeži«. <sup>151</sup> Korisnim za đake navodi i socijalne konferencije te socijalne sekcije, kakvih je, primjerice, po Njemačkoj bilo mnogo. Kod takvih klubova jasno ističe pitanje učinkovitijeg djelovanja u praksi na socijalnom polju, jer ostanak samo na teoretskoj razini nikako nije zadovoljavajući. Ovdje opet izdvađa primjer Njemačke i Slovenije, gdje đaci mogu pomagati u predavanjima, uređivati biblioteke, njegovati siromahe u Društvima sv. Vinka Paulskog. Od domaćih važnijih predavanja spominje ono u Splitu u »Kršćanskom radničkom društvu«, koje su održali studenti. Nažalost, zaključuje, takve organizirane jedinice kod nas još su bile rijetkost, stoga naglašava nužnost zadaće da se ustroji jedinstvena socijalna organizacija za sve hrvatske zemlje po uzoru na njemački »Volksverein«. <sup>152</sup> Za borbu protiv alkohola spominje pučku knjižicu M. Čunka *Najveći neprijatelj čovječanstva alkohol*, <sup>153</sup> koju je izdao protualkoholni klub »Zbora duhovne mladeži«. <sup>154</sup>

*Luč* se redovito bavila djelovanjem mladih na polju pučke prosvjete. U svojoj rezoluciji, usvojenoj na I. sastanku hrvatskoga katoličkog đaštva 1906. na Trsatu, katolička je mladež istaknula kako se obvezuje osnivati pučke knjižnice i čitaonice, te širiti narodnu prosvjetu, »napose pučka predavanja i poduku analfabeta«. <sup>155</sup> Ta je obveza često isticana i u više navrata ponavljalo se kako se »svim sveučilištarcima pak nužno preporuča, a bogoslovcima napose, da osim ovog prijateljskog podučavanja drže formalna predavanja. Ova puk rado sluša, te pokazuje prema predavačima osobitu sklonost, odanost i pravu zahvalnost.« Preporučuje se da »tko nađe prilike, nek uznastoji, da se u njegovu selu ili gradu osnuje i kakvo gospodarsko društvo ili pučka knjižnica t.j. nek nastoji, da zato osvoji tamošnjeg župnika ili učitelja«. <sup>156</sup> Poduku analfabeta smatrali su svojom dužnošću: »Svaki se od nas obvezuje, da će i sam raditi i druge na to navoditi, da uče čitati analfabeta, da drže pučka

<sup>150</sup> Riječ je o knjizi dr. Janeza Ev. KREKA, *Socijalizem*, objavljenoj u Ljubljani 1901.

<sup>151</sup> O tom tečaju i knjižici vidi bilj. 115 i tekst ispred te bilješke.

<sup>152</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 406–411.

<sup>153</sup> Tu knjižicu kao i cjelokupno protualkoholno djelovanje mladih u »Domagoju« i katoličkom pokretu spominje Eduard PAVLOVIĆ u radu: »Hrvatski katolički pokret i Vladimir Hudolin (1922.–1996.): formiranje svjetski poznatog alkohologa«, *Acta medico-historica adriatica*, vol. 7 (1), Rijeka, 2009., str. 129–140.

<sup>154</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 475–480.

<sup>155</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 115.

<sup>156</sup> *Isto*, str. 69.

predavanja i osnivaju pučke knjižnice.«<sup>157</sup> Također, u smislu podučavanja puka ispravnim vrijednostima, preporučuje se i agitacija za tisak, osobito u doba godine kada se obnavljala pretplata: »treba uprijeti sve naše sile, da istisnemo iz hrv. kuća protuvjersku i nemoralnu štampu, istisnimo lažni 'Pokret', 'Nov. List', 'Slobodu', 'Hrv. narod', a napose uprimo da istisnemo gadni 'Savremenik'. – Mjesto tih preporučimo svuda hrv. kat. novinstvo: 'Hrvatstvo', 'Hrv. dnevnik', 'Hrv. krunu' i dr. Kod općenja s pukom agitirajmo živo za 'Glasnik Presv. Srca Isusova' i za 'Istinu'.«<sup>158</sup> Za rad s pukom na sastanku hrvatskoga i slovenskoga katoličkog đaštva u kolovozu 1907. u Zagrebu iznesen je i program za pučka predavanja po područjima (apologetika, teologija, socijalna politika, razvoj državno-pravnih ideja, prirodoslovlje, povijest, zemljopis, zdravstvo, pravo, literatura, slikarstvo i kiparstvo, glazba, politika).<sup>159</sup> U pitanju opismenjivanja, katolička je mladež surađivala s »Društvom hrvatskih sveučilišnih građana za poduku analfabeta«, koje je pozivalo sve mlade koje su držali analfabetske tečajeve neka o tome podnesu izvještaj, kako bi dobili sliku o tome što se u proteklom desetljeću na tom polju uradilo.<sup>160</sup>

Iako se u *Luči* gotovo u svim člancima koji se bave socijalnim radom mladeži spominje i borba protiv alkoholizma, dva članka, onaj Ljubomira Marakovića »Boj protiv alkoholu« i Huberta Straucha »Naša trijeznost«, najupečatljivija su i tematiziraju šire ovaj problem. Maraković u svome tekstu ističe apstinenciju kao jedini izlaz iz alkoholizma, gorućeg problema kod najnižih slojeva, radnika i seljaka. Upravo mladi, smatrao je on, trebali bi biti primjer u tom pogledu prilikom rada u puku, držeći se načela potpune apstinencije od alkohola. Po njemu, tri su vrste borbe protiv alkoholizma: antialkoholizam, umjerenost (»temperanca«) i »abstinenca«, ali je samo jedna efikasna, ova posljednja. »Antialkoholizam je najlagodnija ali i najjadnija vrsta boja: antialkoholičari (u užem smislu) su oni ljudi, koji po novinama akademski duboko raspravljaju o štetnosti alkohola, koji na skupštinama i u društvu grme u grozomornim govorancijama proti alkoholizmu, a onda sve to – dobro zaliju vinom ili pivom.«<sup>161</sup> Marakovića ne zadovoljava ni varijanta umjerenog konzumiranja alkohola, budući da je različito tumačena, pa opet ne daje rezultata u borbi protiv alkoholizma: »Što će reći 'umjerenost piti'? To svatko navraća na svoju, a nikad nema stalnoga zakona i prave definicije. Đak, koji je postao bio već pravim pijancem, te je već dobio od pića 'pivsko srce' (Bierherz), odgovorio je drugu, koji ga je savjetovao, da pije umjerenost: 'Prekoravaš me s neumjerenosti. To je doista drzovito. Ta ja sam u cijelom svom životu samo jednom neumjerenost pio, onda, kad kroz tri dana nisam nikako ni došao k svijesti.' (...) Umjerenost znači ne samo, da čovjek kadgod pije, malo ili umjerenost pije t.j. da se ne opije i da ne troši odviše novca, nego umjerenost znači, da čovjek uopće rijetko, samo u izvanrednim zgodama pije i onda tek neznatne količine. Samo takova definicija umjerenosti i na njoj osnovana umjerenjačka organizacija ima pravo na opstanak (...).«<sup>162</sup> Po njemu, »najodrešitiji i daleko najoštrij i najizvjesniji boj proti alkoholu je potpuna abstinenca – potpuno uzdržavanje od ijedne kapi uopće kakvoga alkoholnoga pića.« Iako

<sup>157</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 3.

<sup>158</sup> *Luč*, god. II, Zagreb, 1906./1907., str. 70.

<sup>159</sup> *Isto*, str. 434–440.

<sup>160</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 397.

<sup>161</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 284.

<sup>162</sup> *Isto*, str. 285.

sam priznaje da će se taj način činiti mnogima nemogućim i pretjeranim, ističe činjenicu »da na cijelome svijetu nijedna protualkoholna organizacija nije tako velika, tako snažna i tako uspješna kao abstinentska. Kad se pomisli, da u samoj n.pr. Švedskoj ima oko 40.000 totalnih abstinencata (...) ili u Engleskoj samo među mladeži 80.000 abstinencata ... tada pred tom organizacijom treba kapu skinuti.«<sup>163</sup> Ta razlika načina u borbi protiv alkohola primjenjiva je, drži Maraković, osobito kada se radi o ljudima iz različitih slojeva: »Čovjeku naobraženu ni ne nudi se toliko alkohol, kao seljaku i radniku. Ta on se bavi sasvim drugim poslom, hrani se puno boljom hranom, počinkom naknađuje ono što mu je alkohol na organizmu uništio i oštetio: dakle inteligencija prolazi i s umjerenjaštvom. Ali naša je socijalna dužnost stati na čelo neukome i jadnome narodu, što hrli u socijalnu i materijalnu propast.«<sup>164</sup> I na koncu, poziva mlade da oni budu predvodnici borbe u radu s pukom kao potpuni apstinenci: »...nemamo načelnih abstinencata. A zašto ih nemamo? – Jer se ljudi ustručavaju, stide, biti abstinentom. Abstinenta svi ismjevavaju, svi mu se rugaju kao slabiću ... Ali vođe protualkoholnoga gibanja moraju biti abstinenti. Trebamo vođa, trebamo radnika ...«<sup>165</sup> U *Luči* iz 1913. u članku H. Straucha »Naša trijeznost« govori se o osnutku antialkoholnog saveza unutar »Hrvatskoga katoličkoga đačkog saveza« i godinu ranije osnovanoj apstinentskoj sekciji u okviru »Domagoja«. Autor postavlja mlade okupljene u tim sekcijama nasuprot većini, odnosno prototipu onodobnog đaka kojemu je svakodnevna navika, ona uživanja u alkoholu, bila savršeno uklopljena u akademski stil života: »Koja li je dika, kad se đaci poslije prolumpane noći počnu hvaliti svojim rekordima u iskapljanju čaša vina! O tom se vode dugi govori. Neiskusniji slušaju 'noćne junake', dive im se i spopada ih želja za sličnim činima i pustolovinama. Kad bi se tko digao da osudi takav način život, bio bi izvrgnut ruglu kao 'štreber', kukavica. Jesi li đak, – moraš znati dobro piti. Đak i čaša dva su nerazdruživa pojma. Tako je bilo nekada, a kod nas Hrvata je još i danas. Negdje se javlja mjesto tipa đaka-pijača tip đaka-športaša, dok je kod Hrvata to jedinstven tip. S druge se opet strane obrazuje tip trijeznog đaka socijalnog rada. Ovo neka bude i naš tip.«<sup>166</sup> Osim toga, uz vijesti o pokretanju apstinentskih časopisa *Novi život* u Karlovcu, kojega je uređivao dr. A. Štampar, i *Zlata doba* u Ljubljani, kojeg je pokrenuo Janez Kalan, vođa apstinentskog pokreta u Sloveniji,<sup>167</sup> godine 1913. javlja se i o Trećem slovenskome antialkoholnom kongresu održanom u Ljubljani, na koji su bili pozvani i predstavnici »Domagojeve« apstinentske sekcije, te je kao »Domagojev« izaslanik na kongresu prisustvovao filozof Bogdan Babić.<sup>168</sup>

\*\*\*

Osim takvih društveno-korisnih aktivnosti u samim društvima, osvrnut ćemo se i na nešto ležerniji vid društvenog života katoličke mladeži, odnosno na njihovo provođenje slo-

<sup>163</sup> *Isto*.

<sup>164</sup> *Isto*, str. 287.

<sup>165</sup> *Isto*.

<sup>166</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 47–50.

<sup>167</sup> *Isto*, str. 233.

<sup>168</sup> *Isto*, str. 190–191.

bodnog vremena, koliko to podatci iz *Luči* dopuštaju.<sup>169</sup> Pod pojmom dokolice mogu se svakako ubrojiti zabave, *komersi*, koje organiziraju društva, a o kojima je *Luč* izvještavala u više navrata. Kao i zabave ostalih sveučilišnih društava, i ove se organiziraju iz različitih povoda, kao što su obljetnice društava i pojedinih znamenitih osoba, skupljanje novčane pomoći ili pak, u neka specifična doba godine, kao npr. za vrijeme poklada. Ovdje izdvajamo samo neke, kako bi se mogla dobiti slika zabava katoličke mladeži.

Jedna od prvih zabava o kojoj izvještava *Luč* bila je pokladna zabava društava »Danica« i »Hrvatska« u Beču u gostionici »Zum Magistrat«, na koju su bili pozvani i hrvatski i slovenski narodni zastupnici. Od hrvatskih je zastupnika pismo isprike napisao i poslao profesor V. Spinčić, a prisutno je bilo nekoliko slovenskih političara.<sup>170</sup> Nadalje, u *Luči* se izvještava o proslavi prve obljetnice »Domagoja«, koja je održana u »Katoličkom kasinu« 1. prosinca 1907. Na proslavi je prisustvovao velik broj zagrebačkoga građanstva te kongregacije gospođa i učiteljica koje su poslale svoje zastupnice. Proslavi je pozdrave uputio i rektor Milivoj Maurović po dr. Jambrekoviću, predstavnik »Hrvatske« iz Beča student filozofije Ivan Butković te slovenski studenti članovi »Zarje« u Grazu. Pozdravne brzojave poslali su i srednjoškolci iz svih hrvatskih krajeva te predstavnici zagrebačkih gimnazija. Zabava je započela himnom hrvatskoga katoličkoga đaštva Ivana pl. Zajca, koju je izveo »Domagojev« zbor. Predstavnici »Hrvatske« i »Domagoja« ispunili su glazbeni program, nakon kojeg je uslijedila zabava.<sup>171</sup> *Luč* ponovno izvještava o zabavi društva »Domagoj« u »Katoličkom kasinu« u Zagrebu 6. prosinca 1908. I ovoga puta nastupao je pjevački zbor »Domagoja«, bilo je nekoliko solo nastupa uz pratnju klavira, a predsjednik društva filozof Dimitrij Vac održao je predavanje o hrvatskome katoličkome đačkom pokretu. Zabava je trajala do kasno u noć, a na njoj su prisustvovali i sveučilišni rektor Gustav Janeček, rektor sjemeništa dr. Gustav Baron, sveučilišni profesor i politički djelatnik dr. Fran Milobar i drugi uglednici. Rektor je time pokazao da priznaje i odobrava rad društva »Domagoj« na Zagrebačkom sveučilištu. Brzojavi s pozdravima stigli su iz Praga, Leipziga i Osijeka.<sup>172</sup> I na kraju I. hrvatsko-slovenskoga svedačkoga katoličkoga sastanka u Zagrebu 1907. također je održan *komers*, o kojem je pisala *Luč*. *Komers* se održao u dvorani društva »Sokol« i bio je iznimno posjećen. Prisutan je bio i rektor Bauer. Svirala je hrvatska domobranska glazba te pjevalo društvo »Vijenac«. Sutradan je priređen izlet u Samobor, na koji je išlo oko 200 đaka i studenata.<sup>173</sup> *Komers* je održan i na kraju II. hrvatsko-slovenskoga svedačkoga katoličkoga sastanka u Ljubljani u kolovozu 1911. Tamo su se, nakon sjednica i sastanaka, održavale predstave i zabava »Slavenske lige katoličkih akademičara«.<sup>174</sup> *Luč* donosi i članak o svečanoj akademiji uz proslavu 60. godišnjice rođenja biskupa Mahnića, koja se održala u Zagrebu u dvorani »Katoličkog kasina« 8. listopada 1910., na kojoj je sudjelovalo katoličko građanstvo Zagreba i katoličko đaštvo. Bilo je tu niz uglednika, poput dr. Langa, odvjetnika Mije Tkalčića, narodni zastupnici dr. Anton Korošec i dr. Janez Krek,

<sup>169</sup> Ovdje će se dati tek konture slike dokolice katoličke mladeži početkom 20. stoljeća s obzirom na ograničenost izvora.

<sup>170</sup> *Luč*, god. I, Krk, 1905./1906., str. 77–78.

<sup>171</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 358–359.

<sup>172</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 238.

<sup>173</sup> *Luč*, god. III, Zagreb, 1907./1908., str. 409.

<sup>174</sup> *Luč*, god. VI, Zagreb, 1910./1911., str. 391–393.

gradski zastupnik Antun Kontak, franjevački gvardijan o. Rafael Rodić i dr. Osim nastupa zbora i recitatora, održana su i predavanja predstavnika studentskih društava »Hrvatska« i »Domagoj«. <sup>175</sup> Uočljivo je da su na zabavama katoličke mladeži redovito sudjelovale različite važne osobe iz javnog života, crkveni uglednici, političari i profesori, što govori i o afirmativnom odnosu »odrasle« javnosti prema takvom vidu organiziranja katoličke mladeži. Vezano za odnos javnosti i *Luč* je sama istaknula pozitivan odjek organizacija mladih u katoličkoj javnosti, u članku »Radostan pojav«: »Toliki prinosi za našu akciju u privatnim sastancima, pa tople riječi odobravanja i bodrenja, da dalje ustrajemo, zatim češće pisanje o nama kao što i privatne izjave: sve nas je to poučilo, da smo već naišli na potpuno razumijevanje katoličke javnosti.« <sup>176</sup>

*Luč* je isto tako pozivala studente na organiziranje zabava, kao određeni oblik korisne aktivnosti preko praznika, u svrhu skupljanja pomoći društvu »Hrvatska«, jer je ono zbog izdavanja časopisa zapalo u velike dugove: »Ovih se praznika nada 'Hrvatska' obilnoj pomoći i to sa dvije strane: 1. Đaci koji za praznika ne idu kući neka drugi dan po Božiću (26./12.) drže svuda zabave, akademije, tombole i sl. u korist 'Luči'. Razni poglavari dat će rado po koju knjigu u tu svrhu. Neka se dakle dan 26. prosinca posveti agitaciji za raširenje 'Luči' i za njezinu potporu. 2. Oni pak, koji idu za praznike kući, neka cijelo vrijeme, a osobito 26./12. intenzivno rade za 'Luč' tražeći za nju potpore i novih pretplatnika.« <sup>177</sup>

Jedan vid dokolice na koji se *Luč* osvrnula jest i bavljenje športskim aktivnostima. Kako bismo dobili uvid u opći stav Crkve o športu, citirat ćemo ovdje dio članka iz *Koledara hrvatskoga katoličkoga narodnoga đaštva*, u kojem se bavljenje športom pozitivno ocjenjuje, odnosno na njega se gleda kao na pozitivnu alternativu provođenja slobodnog vremena mladih nasuprot svijeta poroka. To se ističe u članku samog biskupa Antona Mahnića »Poruka mojim mladim prijateljima diljem Hrvatske«: »Pa tko bi se i mogao uvijek kloniti društva dragih starih znanaca, koji eno tako slatko piju iz čaše zlatne slobode? Zato valja mladim ljudima priskrbiti koji nadomjestak, da se oštete za svoje 'žrtve'. (...) Dakako, ne zabava tamne noći i zakutnih skrovišta, nego zabava bijelog dana i otvorena čela. A tu će zapremati prvo mjesto – šport. Športa ima najrazličitijih vrsti; dok će već postojeći narodni običaji i sklonosti pa druge krajevne prilike pokazati, koji će se športi pred drugima izabrati. Najbolje je u toj stvari slijediti prirodu i njezin nagon. Šport je najprirodnija, najzdravija, najneprikornija zabava. I Crkva ga odobrava, posvećuje. Pijo X. jest opetovno talijansku mladež pozvao u Vatikan, da bi se naslađivao njezinim športskim produkcijama. I blagoslovio ih. No šport neka ne ostane sâm, neka ga prati u koliko moguće, pjevanje ili glazba. Umjetnost valja da šport oplemenjuje, idealizuje, te tako daje zabavi viši smisao.« <sup>178</sup>

S druge strane, u *Luči* se govori o negativnim iznimkama, odnosno o lošem utjecaju nekih športova ili športskih udruženja na mlade. Tako se u članku »Katoličko hrv. nar. đaštvo u socijalnom životu«, potpisan inicijalima »J.C.« govori, između ostalog, i o sokolskim društvima. Iako autor nema općenito negativno mišljenje o športu, ipak smatra da su ta društva ideološki nepodobna za katoličku mladež: »Nema sumnja da imadu dobru svrhu,

<sup>175</sup> *Isto*, str. 208–212.

<sup>176</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 17.

<sup>177</sup> *Isto*, str. 184.

<sup>178</sup> *Koledar hrvatskoga katoličkoga narodnoga đaštva*, sv. 2, Zagreb, 1910./1911., str. 45.

jer idu za tim da ojačaju tijelo. Ali su nažalost ponajviše i ognjišta slobodoumnih ideja, gdje se naša mladež kviri.« Kao pozitivan primjer ističe Slovence, koji su osnovali sokolska društva na katoličkim temeljima, kakva u Hrvatskoj nisu postojala.<sup>179</sup> U članku »Nogomet (Football) i američko đastvo« prenosi se vijest kako je rektor američkog sveučilišta Columbia Butler zabranio nogomet u svome zavodu. Kao uzrok tome, objašnjava se, jest »nečuveno divljaštvo« pri toj igri, pri čemu su »mnogi i mnogi mladići u cvijetu mladosti pali kao žrtve te igre, jer nisu htjeli, da ih drugovi smatraju kukavicama i da im se rugaju. (...) a u ovoj samo sezoni bilo je 22 mrtva i 188 ranjenih ...; iz toga se vidi kako se igra sve više izopačila i podivljala«. Rektor Butler, koji je to zabranio, kako javlja *Luč*, dobio je mnoštvo zahvalnica roditelja, što je akademsku mladež »izbavio od toga 'brutalnoga, okrutnoga športa'«. <sup>180</sup>

Osim takvih vidova športa, kao primjer lošeg provođenja slobodnog vremena za katoličku mladež ocjenjuje se i konzumiranje moderne umjetnosti, kazališta i kina. Takav stav sažet je u članku Petra Grgeca »Neke pogibli u odgoju mladeži« u *Luči*, gdje se ističe opasnost suvremene kazališne i kinoprodukcije, kao i književnih i ostalih umjetničkih djela za odgoj katoličke mladeži: »U glavnom i kazalište plovi istom strujom kao i moderna literatura i kinematograf. Beletristici, kinematografu i kazalištu dodajte današnju modu, razna zabavišta, razne športove, vjarsku i slikarsku umjetnost, pa imate od prilike sva mamila i dražila, koja mogu povući školsku mladež u blato nemorala. Doista, moderno doba potiče najjače mladenačke nagone sumporom i paklinom nateže naše dojmove kao strune na beživotnom glazbalu.«<sup>181</sup> Grgec predlaže i način na koji se može spasiti mladež od moralne propasti, kojoj vodi doticaj sa suvremenom umjetnošću: »Protiv lošoj beletristici treba postaviti dobru beletristiku; razne štetne utjecaje kinematografa, kazališta, športova, slikarstva i kiparstva treba uništavati što uspješnijim načinom. Ne želim da se pobliže upustim u razlaganje, kako bi se to dalo postići. Svakako bez jake katoličke štampe ne će ići. Ta štampa morala bi odgovoriti čitave skupine literata, koje bi svojim djelima udovoljavale potrebama čitateljstva, imala bi i nadalje popularizovati već izašla beletristička i znanstvena djela koja su pisana u našem duhu ...«<sup>182</sup>

Uz slobodno vrijeme mladeži vezana je i tema putovanja, na koja se *Luč* osvrće u nekoliko navrata. Na njezinim je stranicama izašao zanimljiv članak »Zašto i kako treba da đaci putuju?« autora Ivana Tiljka, studenta u Beču. Prije svega govori o nužnosti putovanja iz zdravstvenih razloga, ali i radi stjecanja iskustva. Putovanje se, dakle, preporučuje radi zdravlja, posebno za đake koji preko godine veći dio vremena provedu sjedeći, pa su praznici idealni za provođenje vremena »u krasnoj prirodi Božjoj«: »U velike unapređuješ svoje zdravlje, jer putujući moraš da promijeniš svoj način življenja. Ustajati ćeš ranije te ćeš se slobodno kretati u svježem jutarnjem zraku, a to čovjeka kao preporuča. U opće mijenjaš zrak: sad ćeš doći u gorski kraj, sad u ravnicu, sad u crnogoričnu šumu ... Stječeš i neko iskustvo. Iskusiš, kako je među stranim ljudima, kako se treba u raznim prilikama

<sup>179</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 478.

<sup>180</sup> *Luč*, god. I, Zagreb, 1905./1906., str. 48.

<sup>181</sup> *Luč*, god. VIII, Zagreb, 1912./1913., str. 130.

<sup>182</sup> *Isto*, str. 131–132.

ponijeti ...«<sup>183</sup> Odgovara i na pitanje kako je najbolje putovati: »Putuješ li željeznicom, tò ne možeš da se naužiješ krasota Božje prirode ... Ako li već moraš putovati željeznicom, a ti putuj u najnižem razredu: jer tu se vozi narod ... I dvokolicom je teško, jer te veže samo uz cestu ...« Putovanje pješke je, po njegovu mišljenju, najzgodnije jer će se time najlakše postići svrhu, a to je upoznavanje svoje zemlje i naroda.<sup>184</sup>

Jedan od najdetaljnijih opisa studentskih putovanja donosi u *Luči* student filozofije Dimitrij Vac u članku »Od Praga do Kotora. Reminiscencije sa đaćkog putovanja«. Priča je to o putovanju dvojice studenata Mitrovića i Travanjčića. Mitrovića, studenta u Pragu, kolega Travanjčić pozvao je u Beč, odakle su zajedno krenuli na put, s motivom »da se ovih ferija prošeću Dalmacijom, već kako obično študenti putuju«. Putovali su »študentskim razredom« (III. razredom). Na putu do Beča Mitrović se prisjećao Praga: »... a onda se prenijeo u vrevu praškog života: na Vaclavski trg, na prijateljske časove s českim akademičarima, s kojima se često šetao kraj tihe Vltave, preko koje su sagrađena četiri krasna mosta.« Po dolasku u Beč »za kratko vrijeme sjedoše i u tramvaj, jer je Travanjčić strogo naredio, da se moraju voziti na tramvaju, da sad ostanu dosljedni gospodskom životu. Vozili su se više od pô sata za ciglih 10 novč. ili 20 filira. Čudio se Mitrović tolikoj jeftinoći, jer se sjetio Zagreba, gdje te za skuplje novce vucari po Ilici kakav ragasti konj ... Bila je baš nedjelja, pa otiđoše u dvorsku kapelu k sv. misi, a onda obletješe različne muzeje, Prater etc. Dakako da su i menzu posjetili već iz đaćkih financijskih interesa. (...)« Nakon kraćeg razdvajanja, dvojica prijatelja ponovno su se sastala u Rijeci, odakle su krenuli na putovanje prema jugu. Sastali su se oko sv. Ane u Rijeci, te odatle krenuli za Trst, kojeg su razgledali.<sup>185</sup> Zatim su parobrodom putovali do Zadra i Splita gdje »potražiše brzo đaćku gostionu, da odmore trudne i umorne kosti. U zoru pođu na šetnju po Spljetu, da razgledaju ostanke, starodrevne Dioklecijanove palače i novi zvonik, koji je nešto izvanredna ...« Nadalje su razgledali Salonu, a potom nastavili put parobrodom od Splita do gruške luke u Dubrovniku te dalje do Kotora. Odatle se Mitrović vratio u Gruž, pa krenuo željeznicom preko Bosne u roditeljski dom, a njegov je kolega nastavio do Cetinja te još kratko putovao po Crnoj Gori.<sup>186</sup> Ovdje ukratko opisano putovanje dvojice prijatelja zapravo najbolje oslikava onodobni način putovanja mladih ljudi, a posebno standard i prirodu putovanja studentske mladeži.

Osim takvih vrsta putovanja, *Luč* spominje i ona stručne prirode pa tako izvještava o međunarodnom kongresu katolika esperantista, održanom u Parizu s više od 500 delegata. Hrvate je zastupao član »Domagoja«, student filozofije Josip Badalić, koji se tamo upoznao s francuskom katoličkom akademskom mladeži i održao svoje predavanje.<sup>187</sup> Spomenuli smo već i ona putovanja pojedinaca, pripadnika katoličkih društava, koji su išli u inozemstvo radi upoznavanja »socijalnih gibanja«, kao i ona na kojima su pohađali »socijalne tečajeve«.<sup>188</sup>

<sup>183</sup> *Luč*, god. V, Zagreb, 1909./1910., str. 421–422.

<sup>184</sup> *Isto*, str. 422.

<sup>185</sup> *Luč*, god. IV, Zagreb, 1908./1909., str. 204–208.

<sup>186</sup> *Isto*, str. 332–335.

<sup>187</sup> *Luč*, god. V, Zagreb, 1909./1910., str. 338.

<sup>188</sup> Detaljan opis jednog takvog putovanja vidi u: P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, str. 123–129. Riječ je o spomenutom putu Rogulje, Eckerta i Šprajcera po Njemačkoj i Belgiji.



\*\*\*

Zaključno se može istaknuti kako je društveni život katoličke mladeži u okviru njihovih društava osnovanih početkom 20. stoljeća bio aktivan i usmjeren obrani katoličanstva u javnom životu, prije svega životu mladeži, koja je u to vrijeme u znatnoj mjeri prihvaćala liberalne ideje i stupala u redove naprednjačke omladine. Snaženjem katoličkog pokreta u zemlji, mladi postaju važan, ako ne i najvažniji dio katoličkog laikata koji je pod geslom »Bog – narod – socijalna pravda«, a preko svojega glavnog organa *Luči* te akademskih i ferijalnih društava, stao u obranu kršćanskih vrijednosti u hrvatskom društvu. Najutjecajnija katolička društva mladih u razdoblju do pred Prvi svjetski rat bila su svjetovna društva »Hrvatska« u Beču, »Domagoj« u Zagrebu te društvo bogoslova »Zbor duhovne mladeži zagrebačke«. Za aktivan rad tijekom praznika postojala su ferijalna društva, od kojih su najaktivnija bila »Dobrila« za Istru, »Pavlinović« za Dalmaciju, »Martić« za Bosnu i »Kačić« u Zagrebu. Osim aktivnosti na vjerskom polju i onih koje su se odnosile na širenje vlastite organizacije (čiji je vrhunac bio formiranje »Hrvatskoga katoličkoga đačkog saveza«), mladi su u okviru tih društava pokazali i iznimno zanimanje za socijalnu pravdu, te je glavnina njihove energije bila usmjerena na najniže slojeve društva, na podizanje njihove razine obrazovanja, pismenosti, borbu protiv alkoholizma. Polaženjem tzv. socijalnih tečajeva, posebno pod utjecajem Slovenca Janeza Ev. Kreka, mladi katoličkih akademskih društava prihvaćali su kršćanski socijalizam kao jedino pravedno društveno uređenje. Svoj konkretan rad pokazali su posjećivanjem radnika u tvornicama, seljaka na selima, organiziranjem tečajeva za opismenjivanje, držanjem predavanja o alkoholizmu i drugim socijalnim temama, uređenjem pučkih knjižnica, širenjem knjiga Društva sv. Jeronima i dr. Takav rad nije bio uvijek ispunjen u onoj mjeri u kojoj su očekivali, a kako sami ističu, glavni im je problem bio nedostatak znanja i iskustva na socijalnom području. Istodobno, slobodno vrijeme njihova đačkog i studentskog života bilo je ispunjeno različitim sadržajima, kao i kod njihovih vršnjaka – zabavama, športom, putovanjima, zanimanjem za umjetnost. Članci iz *Luči*, koji govore o zabavama katoličke mladeži, potvrđuju isti obrazac organiziranja kao i kod ostalih grupa mladih, ali i to da su mladi bili prihvaćeni od katoličke i šire javnosti. Nadalje, kršćanska načela bila su jasno vidljiva i u aspektu dokolice, u njihovu stavu prema zabavama, literaturi, kazalištu ...

#### *Summary*

#### *JOURNAL LUČ ON TOPICS ABOUT LEISURE AND SOCIAL LIFE OF THE CATHOLIC YOUTH AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY*

*On the basis of the articles published in the journal Luč author aims to reconstruct social life and activities of laic and clerical youth in Croatia in comparison with some other foreign university centres with Catholic academic organizations. Thus, social life of laic Catholic youth was organized through several Catholic associations, among which the most prominent were »Hrvatska« [Croatia] in Vienna and »Domagoj« in Zagreb. At*

*the same time social life of young theologians (clerical youth) was organized by »Zbor duhovne mladeži« [Association of spiritual youth]. As at that time Catholic movement in Croatia was in expansion, this youth organized in above-mentioned organizations gathered under slogan »God – People – social justice« and stood up to defend Christian values. Their main purpose was to join together high-school and university youth that at that time largely accepted liberal ideas. However, except these activities that aimed towards religious life and broadening up their organization (the peak of this process was organization of »Hrvatski katolički đачki savez« [Croatian Catholic pupils' association]), this Catholic youth expressed open interest regarding social justice and socially beneficial work among the lowest social strata. For example, many of them followed courses about social skills – especially under influence of Slovenian Janez Ev. Krek and his ideas about the Christian socialism – and put their efforts into literacy of the lower social strata. Similarly, they organized public lectures and fought against alcoholism. Moreover, they organized work of Društvo sv. Jeronima [Society of St. Jerome] that spread literacy and literature among various social layers. Beside this, journal Luč reveals many information that helps to reconstruct, at least partially, leisure time of the Catholic youth in this period. The analysis of this data revealed that Catholic youth regarding the leisure followed path of joy-time of their mates who were members of other groups, but with the underlined Christian attributes.*

**KEY WORDS:** *journal Luč, Catholic youth, Catholic associations, ecclesiastical history, social life, history of everyday life, 20<sup>th</sup> century.*